

בלב ובדעת

בעקבות דמותם ופועלם
של הרב והרבנית קאפח
הצעות לפעילויות לגן הילדים

תוכן העניינים

5	דברי פתיחה	ד"ר אברהם ליפשיץ, ראש מינהל החינוך הדתי הגב' אסתר חטב, מפקחת ארצית קדם-יסודי, חמ"ד
6	פתח דבר	רחל סלייטר, כותבת תוכניות לגני הילדים בחמ"ד
7	קורות חייהם ופועלם של הרב והרבנית קאפח	
11	ערב במ"ה: "שתלתם ניגונים בי אמי ואבי"	חויות ילדות מעצבות ומכוננות בבניית הזהות האישית
13	בעקבות הסיפור "המסע לארץ ישראל" - "ונמשכת שיירה מהמאה שעברה"	
14	סיפורי עלייה לאורך כל הדורות	
	סיפורי עלייה בתנ"ך	
	§ אברהם אבינו - איש העלייה הראשונה	
	§ כניסת ישראל לארץ בימי יהושע	
	§ שיבת ציון	
	סיפורי עלייה של רבנים	
	סיפורי עלייה משפחתיים	
	ספרות בנושא העלייה	
	שיחות בגן בעקבות הסיפורים	
	העמקת חווית הלמידה	
22	ערב במ"ה: "ונמשכת שיירה מהמאה שעברה"	
24	פעילות הורים ילדים - "המסע לארץ ישראל"	
25	פעילות ילד ומשפחתו ביום ההולדת	
26	חינוך לגאולה באמצעות השירה	
31	בעקבות הסיפורים "יוסף הקטן מוצא אוצר גדול" ו"כיצד נצל ספר שיר השירים?"	
32	"הספר שלי - כתבתי אותו בעצמי!" - ילדי הגן יוצרים ספר אישי	
35	בעקבות הסיפור "מרבדים עשונה לה"	
36	מעשה תופר בגן הילדים - "דרך ששה צמר ופשתים, ותעש בחפץ כפיה"	
39	בעקבות הסיפור "בית הקומתים של הרב והרבנית קאפח"	
40	"אנשת חיל מי ימצא" - הרבנית קאפח	
	הכרת הפיוט באופן מוזיקלי ואורייני	
	פעילות משפחתית בנושא "אשת חיל"	
	רעיונות לפעילות "אשת חיל"	
44	טוויה בגן הילדים - "ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלה"	
45	חוד בגיל הרך	
48	"נשר הגדול" בגן הילדים - הרב קאפח והרמב"ם	
51	תהליך תיכון בגן הילדים: יצירת בית הקומתיים של משפחת קאפח	
55	בעקבות הסיפור "קפסת החרקים"	
56	התבוננות בטבע	
59	"לב לדעת" - למידה משמעותית	
62	הצגות על הרב והרבנית קאפח	

דברי פתיחה

גננות יקרות מאוד,

אנו שמחים מאוד עם צאתם לאור של החומרים הנפלאים על הדמויות לשנת התשע"ז - הרב יוסף והרבנית ברכה קאפח זצ"ל.

המדריך לגננת שופע רעיונות ליצירת למידה חוויתית ומשמעותית בבחינת "לב לדעת". החוברת מקיפה נושאים היוצרים למידה אינטגרטיבית. ההצעות ללימוד מהדמויות ועל הדמויות מרחיבות את יריעת העשייה באופן תואם התפתחות, תוך התבססות על עקרונות מתחומי דעת שונים, בהיבט המוזיקלי, בעולמו של הפיוט, האורייני, תוך התייחסות לעבודה עם הורים, במ"ה בגן הילדים.

החומרים מזמנים לנו הגננות למידה חשובה מעולמות נוספים. היכרות עם גישתו וספרו של הרמב"ם "משנה תורה", פעילויות חסד תוך שיתופי פעולה עם הקהילה, למידת חקר, מעולם הטבע, תיכון, רקמה ואריגה.

בשנים האחרונות פגשו הילדים הצעירים בגן, הלכה למעשה, את הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצוק"ל, הרב צבי יהודה הכהן קוק זצוק"ל, הרב חיים דוד הלוי זצוק"ל והרב שאול ישראלי זצוק"ל. הם למדו ממידותיהם, הכירו את קורות חייהם, שרו, המחזו וביקשו לדעת עוד ועוד.

אתן הגננות, פעלתן מתוך אמונה גדולה ואהבה לגדולי ישראל וילידים, הצלחתן ביצירתיות רבה להחיות את דמויות רבותינו.

בזכות הסיפורים נכנסו הדמויות רמות המעלה בטבעיות אל הגן. ההתרחשויות המתוארות, האמירות, המילים, השמות והמבטים יצרו הוויה. אכן, סיפורים הם חומרים של נצח ודבק תרבותי וחברתי, המוכיחים חיוניות נמשכת. היטיב להגדיר את הקשר בין חינוך לסיפור הרב שלמה קרליבך: "החינוך מתחיל עם סיפורים. רק עם סיפורים!".

השנה יכירו ילדי הגנים את הספר החדש - "בית הקומתים של הרב והרבנית קאפח". הסיפור מאפשר קרבה לדמויות, אהדה וסקרנות. מלבד הספר שיחולק לכל ילד, וכרטיסיות הסיפור שכתבה תמר זקס, יקבל כל גן ספרון מיוחד, המביא לידי ביטוי את הכיסופים, האהבה והעלייה לארץ ישראל של משפחת קאפח. בימים אלו, של קליטת עלייה, חשוב לעורר שיח, לשתף את ההורים והילדים בסיפור. מומלץ להשאל את הסיפור והכרטיסיות לקריאה משותפת של הורים וילדים.

תודה גדולה לרחל סלייטר על ההתמדה, הכתיבה, הרעיונות היפים והיצירה הייחודית לגני הילדים.

בברכת עשייה פורייה,

ד"ר אברהם ליפשיץ
ראש מינהל החינוך הדתי

אסתר חטב
מפקחת ארצית קדם-יסודי חמ"ד

פתח דבר

”וזהווי מתחמם כנגד אורן של חכמים” (אבות ב, י)

כשהחלו הרב והרבנית קפאח להתדפק על דלתות חלומותיי, ידעתי שבשלה השעה לכתוב עליהם סיפור.

היתה הרבנית מביטה בי בחיוכה החם, כאומרת לי: ”הקשיבי לי יא בינתי. לספר סיפורים זאת אומנות. סיפור טוב צריך לספר בנחת. כל מילה ומילה חשובה. אל תקמצי במילים”. לעומתה, היה הרב מרמז על חשיבות השתיקה והאיפוק.

ואני, הקטנה, מנסה לקחת את עצות השניים ולארוג מהם סיפורים על תורה וחסד לילדי ישראל. סיפורים עסיסיים שהשתיקות משביחות אותם, כמו חריץ גבינה צהבהב שלולא החורים שבתוכו, טעמו היה נפגם.

וכך, באשמורת הלילה, התחלתי לשזור את מילות סיפוריי כפנינים יקרות...

סיפורים אלו יאירו את דמותם של הרב יוסף והרבנית ברכה קפאח. כל סיפור הוא כמעין חוט הנשזר ברקמת חייהם רבת הגוון של הרב והרבנית.

אף שתחום עיסוקם היום-יומי היה שונה, שניהם חלקו ביניהם תכונות משותפות. מתכונות אלו אנו יכולים ללמוד, ואף ליישם למעשה - הן כאנשים פרטיים והן כעובדי הוראה. החריצות הבלתי נלאית של שניהם למען מיצוי כל רגע, מימוש היכולת המיוחדת שהיתה גלומה בכל אחד מהם, הצטיינות בתחום ששימח אותם ביותר, היסודיות בכל דבר בו עסקו, וההפנמה של ”מעשה אבות סימן לבנים”. ניהוגי בית אבא ואמא, שנשתלו בהם בעודם רכים בשנים, עלו וצמחו כמילות השיר: ”עֲתָה הֵם שׁוֹלְחִים פְּאֲרוֹת בְּדָמִי, שְׁרָשִׁיָּהֶם בְּעוֹרְקֵי שְׁלוּבִים, נְגוּנִיָּה, אֲבִי, וְשִׁירֵיָּה אֲמִי, בְּדָפְקֵי נְעוּרִים וְשָׁבִים” (”ניגונים”, פניה ברגשטיין). הם הפנימו ויישמו את הערכים שרכשו בבית: אהבת התורה ושימורה, שילוב של תורה ועבודה כדי לא לעשות את התורה כקידום לחפור בו, אמונה בקב”ה ונתינה מתמדת לזולת.

נראה כאילו לפני עשרות שנים קראו הרב והרבנית קפאח את החוברת ”אבני דרך” של החמ”ד, ופעלו בהתאם ליעדים שלה: צמיחה מתמדת ומצינונות בכל תחומי החיים, חינוך לאמונה, דבקות בכלל הגדול של ”ואהבת לרעך כמוך”, אהבת כלל ישראל ואהבת הארץ, ”לב לדעת”, מתן מענה מיטבי לכל נצרך, וכמובן - עשיית חסד.

החוברת שלפניכן תתאר את פועלם של הרב יוסף והרבנית ברכה, ותציע פעילויות שתצעדנה את ילדי הגן בדרך התורה והאמונה בעקבות דמותם ומעשיהם. הצעות אלה מרחיבות את קהל היעד גם לפעילויות משותפות הורים-ילדים, וגם לערבי במ”ה (בית מדרש הורים).

כל ההצעות המוצעות בחוברת הן בבחינת המלצות ובסיס לרעיונות נוספים. אנו כבר מצפות לשמוע על התוכניות שלכן, על החוויות שתנחילו לילדים, על הדרכים שרק אתן, הגננות, יודעות לסלול באופן כזה, שהתכנים ייטמעו בלב הילד ואחר כך בכל אורחותיו.

יהי רצון שנזכה גם השנה
להתחמם כנגד אורן של חכמים!

רחל סלייטר, כותבת תוכניות לגני הילדים בחמ”ד

Rachelsla3@gmail.com

קורות חייהם ופועלם של הרב והרבנית קאפח

הרב יוסף קאפח

איש האמת והענווה, פוסק ומנהיג, חבר בית הדין הרבני הגדול, חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל, מתרגם ומפרש כתבי הרמב”ם וכתבי ראשונים.

”אֵילַת חַן בְּגָלוֹת תִּסְמְכֵנִי”

(מתוך הפיוט ”איילת חן”, ר' שלום שבזי)

הרב יוסף קאפח נולד בעיר צנעא, בירת תימן, בשנת תרע”ח. בטרם הגיע לגיל שנה התייתם מאביו, הרב דוד. חמש שנים מאוחר יותר התייתם אף מאמו. סבו, הרב יחיא, וסבתו גידלו אותו.

סיפר יהודי זקן, אשר בצעירותו היה משחק יחד עם הרב באותה חבורת ילדים, שאף אחד לא השתווה ליוסף הצעיר בשוּבבות. פעם אחת שמעו הילדים את אחד התלמידים שואל את הרב יחיא: ”מורי, מה יהיה אחריך? מי ינהיג אותנו? מי יפסוק לנו?”. ”יוסף”, ענה לו הרב הישיש קצרות. מאז אותו יום נשתנה יוסף. הוא הפסיק להשתובב, ירדה עליו רצינות, והוא השקיע זמן רב בלימוד תורה.

כבר בילדותו ניכרו בו התמדה יוצאת דופן, תפיסה מהירה וזיכרון בלתי רגיל. הוא ליווה את סבו בכל אשר יכול - בלימוד, בשחיטה, בבית דין ובשגרת החיים הביתית. הנכד המסור בחר לדבוק בנתיב שבו נהג סבו לצעוד, למשל, הליכה בשיטתו של הרמב”ם באופן מוחלט, שילוב תורה ועבודה והצלת כתבי יד עתיקים מגניזה כדי להוציאם לדורות הבאים.

כשהיה בן חמש עשרה, השיאו אותו בני משפחתו לבת דודו בת האחת עשרה, ברכה, כדי להצילו מהתאסלמות כפויה שהיתה נהוגה אז בתימן על ילדים שנותרו יתומים.

הרב קאפח התייתם מסבו בגיל ארבע עשרה, וירש את מקומו במסירת שיעורים בבית המדרש, קיבל שאלות ושימש כשוחט ומוהל. על אף מיעוט זמנו, תמיד בדק כל דבר בצורה מדוקדקת. מאחר ועבד לפרנסתו בשעות היום, הקדיש את שעות הלילה ללימוד. כדי שלא ישקע יותר מדי בשינה, הוא ישן בישיבה, כשכריות תומכות מצדיו.

שלושה ילדים נולדו לרב ולרבנית בתימן: דוד, נעמי ויחיא.

”נַעֲלָה לְאַרְצָנוּ בְּקוֹל רִנָּנוֹת”

(מתוך הפיוט ”אשאל אֵילוֹהִי”, ר' שלום שבזי)

בשנת תש”ג עלה הרב עם משפחתו לארץ ישראל. הרב, אשתו, שלושת ילדיהם וסבתו, יצאו למסע ארוך של שלושה חודשים שכלל רכיבה על חמורים, הפלגה באונייה ונסיעה ברכבת. העזיבה מצנעה היתה קשה בגלל המחוייבות הקהילתית, וחוסר היכולת לקחת את כל כתבי היד. כשהגיעה המשפחה לעדן נפטרו הסבתא והבן הקטן, יחיא.

”בְּצִיּוֹן נִשְׁמַחָה גֵּבֶר וְעַלְמָה”

(מתוך הפיוט ”אדון הכל”, ר' שלום שבזי)

בני המשפחה הגיעו לתל אביב וחיו בצניעות ובצמצום, מתוך שמחה בחלקם. הם החלו לנהוג בארץ את מנהגי ארץ ישראל. המשפחה החליפה את הלבוש התימני המסורתי לבגדים שלבשו בארץ. הרב הפסיק להתעטף בטלית בערב שבת, והרבנית למדה לרכוב על אופניים.

נאמן לפסיקת הרמב”ם, הקפיד הרב שלא להתפרנס מתורה. לצד עמל בלימוד תורה, עבד בתל אביב, כמו בתימן, כצורף זהב וכסף, מקצוע שעבר דורות רבים במשפחה והוא הכירו על בוריו.

המשפחה עברה לירושלים. הרב למד דיינות והתמנה לדיין בבית הדין האזורי בירושלים, ואחר כך בבית הדין הרבני הגדול. הוא היה חבר במועצת הרבנות הראשית לישראל, ונשיא הקהילה התימנית בירושלים.

הרבנית ברכה קאפח

אשת החסד והאמונה, פעילה חברתית,
יזמית ומורת דרך לרבים

ברכה קאפח נולדה בשנת תרפ"ב בעיר צנעה. הילדה ברכה, שהיתה שובבה וחיונית, חוותה חוויות ילדות מכוננות של צדקה וחסד לכל נצרך. אביה, סוחר בדים אמיד, טמן את הזרעים של נתינה לזולת, בשיתופה במעשי החסד מאז שהיתה רכה בשנים.

אביה היה גם זה שחש ברצונה העז ללמוד תורה והרשה לה לשבת בקרבתו בזמן שלימד תורה את בניו.

לשנים מאחיה היה בית מלאכה לצורפות בחצר הבית. מגיל שמונה ועד לנישואיה עבדה ברכה כעוזרת לאחיה בבית המלאכה, בעיקר בהתכת כסף כהכנה לעבודת הצורפות. משנשאה, חדלה ברכה מעבודתה עם אחיה ועברה לעבוד בחברת נשים. היא למדה את מלאכת הרקמה והתגלתה כמהירת תפירה ובעלת יד זריזה ודייקנית. מיומנות זאת היתה לה לעזר כעבור שנים.

בעלותם ארצה סייעה הרבנית ברכה לפרנסת הבית בעבודות שונות. על אף הדוחק, הסבו לה החיים בתל אביב אושר רב. נפלאה בעיניה היתה הזכות שנפלה בחלקה לחיות בארץ ישראל. בשנות תש"ה היא ילדה בן נוסף, שקיבל שם ישראלי - אריה.

לאחר שעברה המשפחה לירושלים, חיפשה הרבנית מקור פרנסה לה ולנשים נוספות בשכונה. מאחר וידעה לרקום באופן מושלם, ואהבה את מלאכת הרקמה, החלה במכירת מפות שולחן רקומות יפיות. כל העת היא יעלה ושכללה את העשייה. למפות היה ביקוש רב, ובקשו ממנה לתפור גם בגדים. היא לא ידעה לשרטט גזרות, אך נזכרה בדברי סבה שחינך אותה להימנע מבטלה, הוא נהג לומר לה: "אם אין לך מה לעשות - פרמי שמלה ותפרי אותה חזרה", ואכן כך עשתה. היא פרמה בגד, למדה את מבנהו ותפרה עוד ועוד בגדים. קצב הדרישה לסחורתה הלך וגדל והיא החלה להעסיק רוקמות מרחבי העיר. בשיא פריחת המפעל, התפרנסו מן העסק עשרות רוקמות. במוזיאון ישראל אפשר לראות שמלת כלה פרי ידיה.

לאחר כעשרים שנה המירה הרבנית את עבודת הרקמה בפעילות חסד אשר היתה למרכז עיסוקה במשך שנים רבות. על פעילותה זו זכתה באותות הערכה רבים, ובהם - פרס ישראל. את התעודות הרבות נהגה לתלות על קירות ביתה. בנימוקי השופטים בטקס קבלת פרס ישראל, נאמר עליה ש"משך עשרות שנים, בהתמדה עיקשת, שזורה רקמת חייה של ברכה קאפח במעשי חסד ובפעולות סיעוד רבות ומגוונות, והכל במאור פנים ובצנעה, הרחק מאור הזרקורים. ממוסד חסד של איש אחד, הפכה הרבנית קאפח למנהיגה של צבא מתנדבים גדול שהתגייס בהשראתה, מקיף אותה ונדבק בעשייתו בלהט השקט המאפיין אותה".

הרבנית חילקה אוכל מוכן בימי שישי והעניקה מצרכי מזון, לימדה שיעורי תורה, ערכה חינוך וחתונות, ארגנה חוגים שונים וקייטנות בהתאמה כספית לכל אחד. באהבת הזולת שבה, וביכולת להבין ולהקשיב, הצליחה לחדור ללבו של כל אדם, ואף למצוא את הדרך להחזיר נוער עבריין למוטב. אנשים קיבלו ממנה גם תוכחה וביקורת כי ידעו שבאה מאהבה ומרצון להיטיב עמם. דיבורה היה תמיד מחום לב, ותמיד קיבלה אורחים לביתה בשמחה. המוטו המרכזי שלה היה לחפש את המצוה - ולא לחכות שתגיע אליה.

הרבנית היתה המנהלת הגדולה של "בנק המצוות". לכל אחד היתה "המצוה שלו". היא לא ערבבה בין המצוות ושמרה לכל אחד על המצוה שלו, נתנה לכל אחד ואחת את ההרגשה שהוא היחיד והמיוחד, וניהלה את בנק המצוות באמונה גדולה, ובשיתוף פעולה בין שמים וארץ, מתחננת לבורא עולם שישלח תורמים כדי להעניק לסך 5,700 משפחות מוצרים לליל הסדר. היא קיבלה את התורמים בלב פתוח ושמח באמירת תודה על כל שקל. כל אחד יצא עם ברכה שנוגעת הכי עמוק בלב. תפילה

כל מי שהכיר את הרב, הוקסם מאישיותו וגדלותו. הוא היה נעים הליכות, שופע שלווה הנפש, שמחת חיים ומאור פנים, ומהודו ואורו היה משפיע ומקרין לכל. כל זאת כחלק בלתי נפרד מאהבת תורה שיקדה בקרבו. שרים וחברי כנסת באו להתייעץ עמו בשל הכבוד שרכשו לחשיבה ולראייה שלו.

ישיבתו בבית הדין התאפיינה באהבת האמת והשלום. מספר הרב ישראל מאיר לאו (בספר "הולך תמים"): "מהרב קאפח למדתי את סוד חכמת השתיקה... במבט היה מדבר, ובעיניו מביע את דעתו, ובעניינים חשובים מאוד הוא היה אומר מילים ספורות מדודות אבל בעלות משמעות גדולה ועל פי רוב צדק בדבריו".

בעשור שלפני פרישתו לגמלאות, החל במלאכה הגדולה, להוציא לאור את ספרי ה"משנה תורה" לרמב"ם. הוא ציפה לזמן פרישתו בקוצר רוח, כדי שיוכל להתפנות לכתבי היד הגנוזים מירושת סבו וטרח בפרסומם. הרב תרגם והדפיס למעלה משבעים ספרים. בין הספרים שהוציא, אפשר למנות את עשרים וארבעה הכרכים של ה"משנה תורה" לרמב"ם, שבעה כרכים של פירוש המשנה לרמב"ם, ספר "מורה הנבוכים", אגרות הרמב"ם, "הליכות תימן", ורבים נוספים. לשונו נופל על לשון ומשחקי מילים. ברבים מביאוריו של הרב קאפח ניתן לראות כיצד הוא שואב מטען רב מהריאליה התימנית שלא היתה מוכרת למפרשים האירופאיים, וסביר להניח שהיתה קרובה יותר לריאליה של ארץ ישראל ומצרים בתקופות הקדומות. על מפעליו הספרותיים קיבל הרב את פרס ישראל ועוד פרסי הערכה והוקרה רבים, אך את כל תעודות ההערכה הטמין במגירתו.

הוא לא חיפש גינוני כבוד, ולא נתן לתלמידים לשמש אותו. כשהיה זקוק לספר בעת שלימד, לא היה מבקש שיביאו לו, אלא מטפס על סולם גבוה ומביא בעצמו. הקפיד מאוד על ניצול הזמן. בעל חנות כובעים בירושלים סיפר כי נהג לכוון את שעונו על פי הזמן בו היה חולף הרב קאפח על פני חנותו בדרכו לבית הדין.

בתחומים שונים גילה הרב בקיאות, כמו - כתיבת סת"ם, מלאכת הכנת השופרות, הכרת שפות שונות ואפילו שליטה במקורות שאינם יהודים. פעם נסע עם נהג מונית מוסלמי אדוק. אותו נהג החל בציטוט מתוך הקוראן ונעצר כי לא זכר את ההמשך. הרב המשיך את הציטוט. אותו מוסלמי קם, פתח את דלת המונית וקד לפני הרב.

בכל ענייני העולם הזה הסתפק הרב במועט. מעולם לא יצא הרב לחופשה ולא יצא מגבולות הארץ. הקפיד לישון בביתו. חיתן ומל ומעולם לא גבה תשלום.

אהבתו ודאגתו של הרב למשפחתו התבטאה בדאגה לכל אחד. הרב היה מלווה את בתו שפחדה ללכת בחושך לבד, ולבנות המשפחה נהג להעניק בחגים תכשיטים שהכין בעצמו. לכל שאלה משאלות נכדיו היה מתייחס במלוא הרצינות. כשהנכדים הגיעו, היו הרב והרבנית מפסיקים את עיסוקיהם. הרב היה משחק עמם כדי שיהיו בני ביתו שמחים.

מבחינת הרב, עיסוקו בלימוד התורה ובכתיבה היה עולם ומלואו. הכל הלך והתמקד עד הנקודה שבה אין לו צורך להתרוצץ בעולם, אלא פשוט לשבת בחדרו ולכתוב... ולכתוב... ולכתוב...

הרב קאפח המתין לטיפול של מר ישראל ישעיהו,
י"ר הכנסת, בעניין מסוים, והדבר נתעכב.
שלח הרב מברק ל"ר ובו כתובה רק הפנייה מהתנ"ך:
"ישעיהו ו, יא". מר ישראל ישעיהו, שאף הוא היה בקיא
בתנ"ך, הבין וענה במברק חוזר בזו הלשון: "חבקוק ב, ג".
כלומר, הרב שאל אותו: "עד מתי?",
והתשובה היתה: "אם יתמהמה - חכה לו, כי בא יבא".

כדי לא להתפרנס מהתורה, עבד הרב בצורפות

אם היה מי
שאוהב את
עם ישראל,
אוהב את
תורת ישראל
ואוהב את ארץ
ישראל,
היה זה הרב
קאפח

(הרב מרדכי אליהו)

ערב במ"ה:

"שתלתם ניגונים בי אמי ואבי" * חויות ילדות מעצבות ומכוננות בבניית הזהות האישית

תקציר

את הסדנה נפתח בשיח פתוח על חוויות הילדות המשפחתיות שלנו. מתוך חוויות אלו נזקק את הערכים שנשמעו בנו, ואותם נרצה להנחיל לילדינו על מנת שהם יעצבו את זהותם האישית. נסיים בדמויות שלאורן אנו הולכים השנה - הרב והרבנית קאפח. נכיר את הערכים שהם "ניקו" מבית אבא ונראה כיצד הם באו לידי ביטוי בבגרותם.

מטרות הסדנה

- שיתוף הקבוצה בחוויות משפחתיות מכוננות.
- העלאת ערכים שבנו את הזהות האישית שלנו.
- הכרת גודל אישיותם של הרב והרבנית קאפח והבית שממנו הם צמחו.

הכנה מראש

- תמונות שונות המפוזרות על הרצפה מתחילת הפעילות.
- פתקי "ממו" וטושים.
- שירים: "ניגונים" ("שתלתם ניגונים בי..."), "מתנות קטנות", "בן אדם, עלה למעלה עלה" וכדומה.
- סרט "עולם ומלואו" על הרב והרבנית קאפח (1 ו דקות. ניתן לרכישה אצל עינת קאפח).

מהלך הסדנה

פתיחה

1. כדאי להשמיע שיר מתאים כגון: "ניגונים" ("שתלתם ניגונים בי...").
2. הגננת יכולה לפתוח בשיחה על כוחם הרב של הערכים הנטעמים בנו בגיל הרך ומוצאים את ביטויים בבניית הזהות של האדם. רצוי שהגננת תביא בעצמה דוגמה של ערך שלאורו היא גדלה בבית הוריה או שקיבלה מבית סבא.

מטלת במ"ה

1. תוך כדי השמעת שיר מתאים, כמו "מתנות קטנות", ההורים יתבקשו להסתובב בחדר ולבחור תמונה המזכירה חוויות ילדות ערכיות או מכוננות ומשמעותיות.
2. כל אחד מספר לזה שיושב לצדו את החוויה המשפחתית הערכית-משמעותית, שהתמונה עוררה בו.
3. שמיעת הסיפורים מפי ההורים המעוניינים לשתף את הקבוצה.
4. כדאי שהגננת תשקף את מה שכל הורה אמר. כלומר, תחזור על דבריו בצורה תמציתית, מכילה ואוהדת.

* ערב הבמה נכתב בסיוען של אורנה קלמן, גננת ומדריכה, ואיילת שטרן, מדריכת במ"ה.

וברכה היו שגורות על לשונה. צופית צחי, נכדתה, מספרת שמי שנכנס לביתה יצא עם ברכה ל"בריאות הגוף ובריאות הנפש, שמחת הלב והנפש", "חכמה בינה ודעת, חן וחסד בעיני ה' ובעיני בני אדם", "פרנסה טובה וברכה ה'", "אפשר, בריאות ולב שמח" ואור גדול שהוא בלב.

מפעם לפעם נתבקשה הרבנית קאפח, על ידי נציגיה הרשמיים של המדינה, להיות חלק ממשלחת היוצאת לקהילות יהודיות בתפוצות ולהציג שם את התלבושות התימניות שברשותה.

"היא היתה עובדת סוציאלית, פסיכולוגית, אשת עסקים, יזמית, מנהלת לוגיסטית, מנהלת כוח אדם והשמה, מפיקת אירועים, גזברית. למרות שלא היתה לה השכלה פורמלית באף אחד מהתחומים - את כולם ביצעה בצורה מעוררת השתאות" (אביבית לוי, נכדתה).

עינת קאפח נכדתה מספרת, שאי אפשר היה לעמוד בפניה. כל העולם היה עבורה פוטנציאל למימוש. היא לא חייתה במגדל שן, אלא היתה כמעין רשת חברתית. מרימה טלפונים לכל העולם.

בית אחד וחצר אחת - וכל אחד מגיע לשיאים בתחום שלו. שותפות של פעלתנות ושקט.

שתי דמויות, שמהוות מודל לחיקוי.

הרבנית קאפח באה
לירושלים כרוקמת
מפות,
אבל עד מהרה
הבינה
שתפקידה הוא
לרקום מצוות
ולערוך שולחנות
לרעבים.

(יפה גולדשטיין,

מתוך "באור התורה", גליון ד)

בעקבות הסיפור: "המסע לארץ ישראל" ונמשכת שיירה מהמאה שעברה

מתוך ההצגה: "פה גרים תורה ומעשים טובים"

⊗ במ"ה ממחשבה - למעשה

1. הגגנת תבקש מההורים למצוא איזה ערך הם יכולים לדלות מתוך חוויות הילדות המשפחתיות שהם העלו. את הערך יכתוב ההורה על פתק.
2. הגגנת תסדר את הפתקים סביב לכותרת: "שתלתם ניגונים", או: "ערכים שקיבלתי בביתי" וכדומה, ותבקש מההורים לחשוב איזה ערך חשוב להם להנחיל בביתם.

⊗ סיכום במ"ה

1. הגגנת תסכם את הערכים שעלו: לכל אחד יש את סיפורי המשפחה שלו. הסיפורים לעתים דומים ולפעמים שונים, אך הערכים אשר עולים מכל אחד מהסיפורים מלווים אותנו בחיינו.
2. אפשר להשמיע את השיר: "עלה למעלה עלה", או שיר אחר המבטא את אותו רעיון.
3. הקישור לנושא השנתי - הרב והרבנית קאפח:

משפחת החמ"ד הולכת לאורם של דמויות מופת. בשנת הלימודים הקרובה נתבשר מפועלם של הרב יוסף קאפח והרבנית ברכה קאפח זצ"ל.

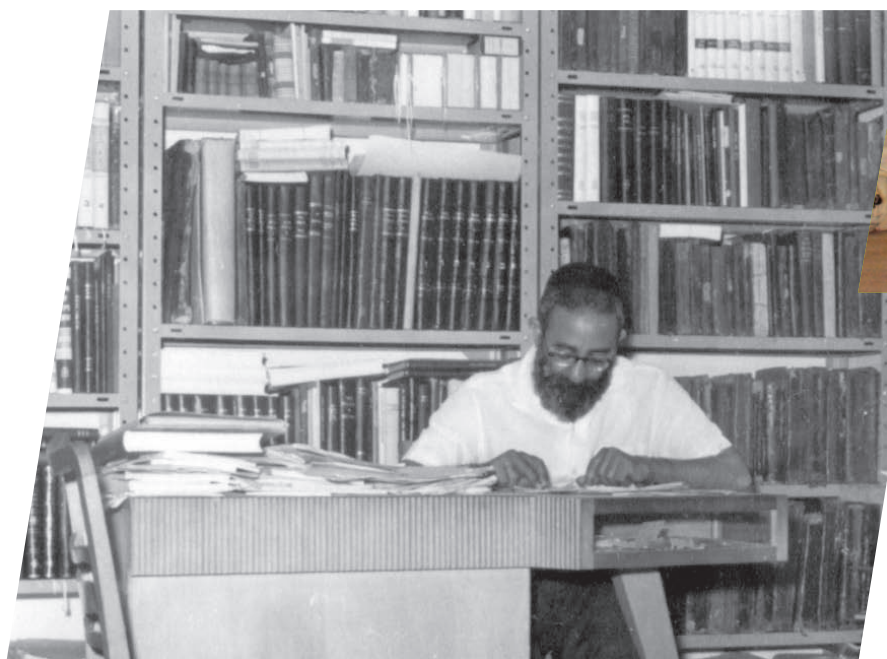
עיון בתולדות משפחתם של הרב והרבנית קאפח מגלה שהערכים שהם קיבלו בבית הוריהם, אכן גיבשו בהם זהות אישית, המשפיעה על עם ישראל ותורתו.

האמונה החזקה של הרבנית נבעה מאמונתה של אמה, שתמיד אמרה לה: "תעמדי ליד המזוזה ותתפללי. כשדלת נסגרת - דלת אחרת נפתחת", גם החסדים המרובים שעשתה הרבנית ועליהם קיבלה את פרס ישראל, נבעו מאותו מקור. "כל מה שאת יכולה לתת - תתני" היתה אמרה קבועה בילדותה.

גם הרב, שנתחנך בבית סבו, היה קשור מאוד למורשת אבות. כשהוא היה מסיים לכתוב ספר, הוא היה חותם בשמו, ומוסיף את אבות אבותיו לחתימה. הוא למד מסבו את הלמידה המשמעותית, וכך, בכל דבר שהיה נזקק לו, היה חוקר היטב. בזמן הרעב בתימן, סבו יצא לשדה וליקט עשבי מאכל כדי שלא ימותו בני המשפחה מרעב, ואף הרב קאפח יצא לשדה בימי הצנע להעשיר את התפריט. אהבת התורה ושימור כתבי יד עתיקים היה ערך נוסף שלמד מסבו, וגם התכונה המאפיינת אותם - הליכה בדרך שהתווה הרמב"ם.

4. אפשר להציע שקהילת ההורים והילדים יבחרו לעשות משהו ביחד, ברוח העשייה של משפחת קאפח: חסד, חקר, התפעלות מעולמו של הקב"ה, לימוד - משהו שיצריך שיתוף פעולה של ההורים ויעשה בפועל עם הילדים. דבר זה מאוד מגבש ונותן ערך מעשי והמשכיות.

לסיום - אפשר להקרין את הסרט "עולם ומלואו" על הרב והרבנית קאפח.

סיפורי עלייה לאורך כל הדורות

פתיחה

סיפורי עלייה של גדולי האומה, של "אוהבי ציון" במהלך שנות הגלות הארוכות, וכן סיפורי עלייה אישיים של ילדי הגן או בני משפחותיהם, מטפחים בקרב ילדי הארץ תחושה של גורל משותף וחיבור לכלל ישראל, וכן תחושה של אהבת הארץ וכיסופים לציון.

במהלך שנת הלימודים מומלץ לעסוק בסיפורי עלייה - החל מאברהם אבינו, העולה הראשון לארץ ישראל - ועד לסיפורי עלייה פרטיים של משפחות התלמידים. בניית רצף של "הליכה לארץ ישראל" לאורך כל הדורות, מאפשרת לילדי הגן ליצור חיבור בין הסיפור הפרטי של משפחותיהם - לסיפור הלאומי של עם ישראל. בניית הרצף תהווה תשתית ואבן יסוד להרגשת השייכות של הילדים למשפחותיהם, למורשתם, ובעתיד - גם למדינה. מתוך רגש שייכות זה יוכלו הילדים לגדול ולהיות לאנשים תורמים ושותפים בבניית החברה והעם.

מטרות

- בין אדם לארצו ולמדינתו: חינוך לאהבת הארץ.
- בין אדם לעמו: חינוך לאהבת כלל ישראל.
- הילדים יכירו את סיפור העלייה הפרטי של משפחתם ויהיו גאים במורשתם.
- הילדים יכירו את מורשת עדות ישראל ואת המאחד ביניהם.
- הילדים יחושו תחושת שייכות לכלל ישראל, בהיותם מהווים חוליה בשרשרת הדורות שכספו לארץ.

סיפורי עלייה בתנ"ך

אברהם אבינו - איש העלייה הראשונה

מקור הסיפור (בראשית יב, א-ה):

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם: לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ, וּמְמוֹלְדֹתֶךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ - אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ... וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כְּאִשְׁרֵי דְבַר אֱלֹהֵי ה'... וַיָּצֵאוּ לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן...

אברהם אבינו עוזב את משפחתו ועיר הולדתו - בה היה אישיות מכובדת - ונווד לארץ לא נודעת. מכוח אותו צו אֱלֹהֵי, עושים העולים את דרכם ארצה לאורך הדורות. תהליך שיבת ציון המודרנית הינו מימוש הציווי לאברהם אבינו: "לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמוֹלְדֹתֶךָ...". ניסיונו של אברהם אבינו, אבי האומה היהודית, מהווה דגם להיסטוריה של עם ישראל, בבחינת: "מעשה אבות סימן לבנים" (רמב"ן בראשית, יב, ו).

רצוי להתמקד ולהתעמק בסיפור הניסיון של אברהם אבינו, שכן:

עליית אברהם לארץ כנען סללה את הדרך לכל בניו אחריו, וכל האובדים והנידחים בכל ארצות פזוריהם, יודעים או חשים, שמקומם לא יכירם שם, ועתידים הם לשוב אל הארץ שניתנה להם לאחוזת עולם. (הרב מרדכי ברויאר, פרקי בראשית א, עמ' 227)

בספר "מתחילים מבראשית" (סיפורי בראשית לגיל הרך בחינוך הממלכתי דתי, עמוד 62) מוצעת הדרך שבה כדאי לספר את הסיפור. לאחר מכן מובאות שם גם הצעות לפעילות בעקבות הסיפור, למשל:

- אפשר לשוחח עם הילדים על פרידה ממקום ומאדם ועל הקשיים והרגשות הנלווים לפרידה. הילדים יוכלו לספר על פרידות שחוו, על המעבר ועל קשיי הקליטה במקום החדש.

באופן זה, אם ישנם ילדים עולים בגן - גם אם אינם לוקחים חלק פעיל בשיחה - הם יוכלו להזדהות עם הדברים הנאמרים, ולהבין כי התחושות המתלוות לפרידה, ולמעבר לארץ אחרת - אינן נחלתם בלבד, אלא תופעה שכיחה.

- אפשר לדבר על ברכת הדרך שמאחלים לאדם העוזב את מקום מגוריו. כדאי לבקש מהילדים להציע סוגי ברכות שבהם אפשר לברך את היוצא לדרך על מנת להבין טוב יותר את הקשיים הצפויים בתהליך של פרידה בכלל ואת הקשיים של אברהם בפרט.

כניסת ישראל לארץ בימי יהושע

מקור הסיפור - יהושע פרק ד', ופרק ה' עד פסוק ט'.

סיפור זה הוא סיפור מכונן, שהרי הקב"ה קיים בו את הבטחתו להביא את בני ישראל לארץ ישראל. סוף סוף זוכה עם ישראל להיכנס לארץ המובטחת! את סיפור כניסת העם כדאי לספר לקראת סוף השנה, לאחר שהגננת מסיימת את חומש דברים.

כדי שהילדים יבינו את גודל המעמד ועוצמת האירועים הקשורים לכניסה לארץ, כדאי לפתוח בשיחה מקדימה:

1. ניתן להזכיר לילדים את מה שסופר להם במהלך סיפורי התורה - הקב"ה הבטיח לאבותינו את ארץ ישראל. יעקב ובניו ירדו מצרימה בשל הרעב בארץ ישראל. המצרים עינו אותם הרבה שנים, עד אשר ה' היכה אותם בעשר המכות. בני ישראל יצאו ממצרים, קיבלו את התורה והלכו במדבר ארבעים שנה - והנה הגיעה השעה הגדולה שלה ציפו כל כך הרבה שנים - הם עומדים להיכנס לארץ ישראל! הקב"ה קיים את הבטחתו לתת להם את הארץ!
 2. אפשר לומר לילדים, שבין המקום בו עומד עם ישראל ערב הכניסה לארץ, לבין ארץ ישראל עצמה - זורם נהר הירדן (ניתן להראות את המקום במפה), בעקבות כן, ניתן לשאול אותם: כיצד יצליחו ישראל להתגבר על המכשול העומד בפניהם? כיצד יצליחו לחצות את הירדן?!
 3. עוד ניתן לשאול את הילדים: מה לדעתם יעשו בני ישראל אחר שיצליחו לחצות את הירדן? כדאי לעודד אותם לענות תשובות בהיבטים שונים (תודה לה', סעודה, ריקודים, חיפוש בית וכדומה).
- לאחר שיצרנו סקרנות ועניין בקרב הילדים, כדאי לספר את הסיפור עצמו, עם דגשים על:
- משמעות הזיכרון של שתי עשרה האבנים שהניחו שבטי ישראל בירדן. אפשר לספר להם שפעולה זו נועדה כדי לזכור ולהודות לה', כמו שאמרו חז"ל: "הרואה... מעברות הירדן... - צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום" (ברכות נד, א).
 - סיפור המחזה המרהיב, שבו הכוהנים וארון ברית ה' עומדים בתוך אפיק הירדן, המים ניצבים כמו חומה, ובני ישראל עוברים באפיק היבש! לאחר מכן אפשר לשאול איזה נס אחר, מזכיר להם נס קריעת הירדן.
 - המעשים הראשונים שבני ישראל עושים בכניסה לארץ הם ברית מילה ופסח.

שיבת ציון

מקור הסיפור (עזרא פרק א'):

וּבִשְׁנַת אֶחָת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, לְכָלוֹת דָּבָר ה' מִפִּי יִרְמְיָה, הָעִיר ה' אֶת רוּחַ כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, וַיַּעֲבֵר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ, וְגַם בְּמִכְתָּב, לֵאמֹר:

כֹּה אָמַר כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס:

כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, וְהוּא פָקֵד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בֵּית בִּירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה. מִי בָכֶם מְכַל עֵמוֹ - יְהִי אֱלֹהֵיו עִמּוֹ, וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה, וַיָּבֹן אֶת בֵּית ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם. וְכָל הַנְּשָׂאֵר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הָיָה גֵר שָׁם, יִנְשְׂאוּהוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ בְּכֶסֶף, וּבְחֶבֶל, וּבְכֶבֶד עִם הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים, אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם.

וַיָּקוּמוּ רָאשֵׁי הָעָבוֹת לַיהוּדָה, וּבְנֵימָן, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל הָעִיר הָאֱלֹהִים

אֶת רוּחוֹ לַעֲלוֹת, לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם. וְכָל סִבִּיבֵיתָהֶם חָזְקוּ בִידֵיהֶם בְּכָל כֶּסֶף, בְּזָהָב, בְּרָכּוּשׁ, וּבְבִהְמָה וּבְמִגְדָּנוֹת - לִבְדּוֹת עַל כָּל הַתְּנִידָב.

וְהַמֶּלֶךְ כּוֹרֵשׁ הוֹצִיא אֶת כָּלִי בֵית ה', אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַם, וַיָּתֵּן בְּבֵית אֱלֹהֵיו. וַיּוֹצִיָאֵם כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס... לְשֹׁשְׁבָצֵי הַנְּשִׂא לַיהוּדָה... הַכֹּל הָעֵלָה שֶׁשְּׁבָצָר עִם הָעֲלֹת הַגּוֹלָה מִבָּבֶל לִירוּשָׁלַם.

700 שנה לאחר חורבן בית המקדש, בשנת 538 לפני הספירה, העניק כורש מלך פרס ליהודים, את הזכות לעבוד את ה' בירושלים, ולנהל בעצמם אוטונומיה יהודית, תחת שלטון פקידיו. רק כחמישים אלף איש עלו לארץ בעקבות הצהרת כורש. הרכב העלייה היה:

1. משפחות כוהנים ולוויים - הם רצו לשוב גם מתוך רצון לעבוד בבית המקדש, וגם מתוך רצון להשיב לעצמם את המעמד שאבד להם בגולה.
2. דלת העם - רוב העולים היו ממשפחות עניות באופן יחסי, אשר התפרנסו מעבודת האדמה. היהודים העשירים העדיפו להישאר בגלות מסיבות כלכליות, אך תרמו לעולים כסף וכלים יקרי ערך.
3. יהודים שכמהו לשוב לארץ ישראל.

חרף כל הקשיים, שיבת ציון היתה ככל הנראה, הפעם הראשונה בהיסטוריה האנושית, שבה עם שגלה מארצו בכפיית שליט זר, שב והקים את ביתו בארץ מולדתו. מעשה זה חיזק את הזהות הלאומית של עם ישראל משאר העמים.

במידה ואת, הגננת, בוחרת לספר את סיפור שיבת ציון, את יכולה להפסיק את הסיפור לאחר תיאור הצהרתו של כורש, ולשאול: "אם אתם הייתם במקום הגולים - מה הייתם עושים? האם הייתם עולים לארץ ישראל או נשארים בגלות?". לאחר תשובות הילדים, אפשר לספר להם מי היו העולים בפועל, וכן, שרוב העם העדיף שלא לעלות ארצה מהגלות. אפשר לשאול את הילדים למה לדעתם לא עלו רוב היהודים ארצה. כדאי לסיים בסיפור המעמד הנרגש בייסוד בית המקדש השני.

סיפורי עלייה של רבנים

בתקופת הגלות השתוקקו גדולי ישראל ומנהיגיו הרוחניים לעלות לארץ ישראל, לפחות לעת זקנתם, כדי לבלות בה את שארית ימיהם, ולזכות להיטמן בעפרה, כמו הרמב"ם ורבי יהודה החסיד.

מאז חורבן בית שני, הפעם הראשונה שהתבצעה עליית יהודים **כקבוצה** ולא **כיחידים בודדים**, היתה של רבי יוסף קארו וחבורתו, אשר התיישבו בצפת במאה ה-16. כאשר עם ישראל מתחיל לחזור לארצו, גם התורה מתמרכזת ורבי יוסף קארו כותב בצפת את ה"שולחן ערוך" - ספר ההלכה שמתקבל על כל עם ישראל (בצירוף הגהות הרמ"א, המכונות: "המפה").

כמה דורות לאחר מכן עולים לארץ רבנים, שאת סיפור עלייתם, אפשר לספר לילדים.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק - לילדי הגן כדאי להתמקד בסיפור "מעשה בקטן אברהם-יצחק שיצא לארץ ישראל" בעיבודה של רבקה אליצור (אפשר למצוא את הסיפור בספר "פתחו את השער", מקראה לכיתה ג'). הסיפור מתאים מאוד לגיל הרך וניתן להמחזה בקלות.

הרב שאול ישראלי - בשנת תשמ"ה יצאה לאור אסופת הסיפורים: "הרב ישראלי בשדה". הסיפור השני באסופה - "מארץ הקור אל ארץ האור" - מספר את בריחתו של הרב מרוסיה ועלייתו לארץ ישראל. במדריך לגננת של שנת תשע"ה מוצעות פעילויות בעקבות הסיפור וערב במ"ה על עלייתו של הרב, ובעקבות זאת על סיפורי עלייה משפחתיים.

הרב שמואל אלבז-אביחצרה - אבי השושלת היה הרב שמואל אלבז, שחי במאה ה-16, והיה מחבר גדול ופוסק. מספרים רבות על אהבתו הגדולה לארץ ישראל, על ניסיונותיו החוזרים ונשנים לעלות ולהתיישב בה, בעוד בני קהילתו מערימים קשיים בדרכו, בבקשם למנוע מרבם הנערץ לעזוב אותם. על פי הגרסה המקובלת במשפחת אביחצרה, הרב זכה לכינוי אביחצירא - "אבי המחצלת" - בשל הנס הגדול שחולל לעיני רבים, בהפליגו בים על גבי מחצלת מאיסטנבול שבטורקיה עד ליפו.

הרב והרבנית קאפח - הסיפור "המסע לארץ ישראל", המתאר את עליית משפחת קאפח ארצה, יצא לאור

השנה, שנת תשע"ו. הסיפור מתאר את המסע הממושך של עליית המשפחה לארץ. במדריך לגננת מוצעות פעילויות בעקבות הסיפור וערב משותף הורים וילדים.

סיפורי עלייה משפחתיים

סיפורי עלייה הם מטבעם סיפורים מרגשים. מרתק ומפעים לשמוע על יהודים מכל קצווי תבל העוזבים את ארץ מולדתם ועוברים דרך חתחתים כדי לעלות לארץ הקודש.

ישנן סיבות שונות לעלייה. מצוקה כלכלית או רדיפה דתית יכולים להניע יהודים לעזוב את ארץ גלותם ולעלות לארץ ישראל. ישנם אחרים, שמהדהד בלבם הצווי שניתן לאברהם: "לך לך מארצך, וממולדתך ומבית אביך - אל הארץ אשר אֶרְאָךְ".

לכל משפחה ומשפחה יש את סיפור העלייה שלה, אך לעתים קרובות הילד איננו מכיר את הסיפור המכונן הזה. כדי שהילד ייחשף לסיפור של משפחתו ולסיפוריהם של כל הילדים בגן, תשתף הגננת את ההורים, ותזמין בני משפחה שיספרו על עלייתם ארצה. רצוי למקד אותם בנקודות חשובות, כגון: למה עזבתם את ארץ מולדתכם? מה לקחתם עמכם לארץ? באיזה גיל עלייתם? איך היתה הדרך? מה הרגשתם כשעזבתם את ארץ מולדתכם וכשהגעתם לארץ ישראל? המיקוד בשאלות הללו חשוב כדי הילדים יגלו שיש הרבה דברים משותפים בסיפורי העלייה, אף שהעולים עלו מארצות שונות.

את סיפורי העלייה הללו אפשר לאסוף באופנים הבאים:

- שליחת שאלון מעוטר, כגון זה הנמצא בעמוד הבא, להורי הילדים. השאלון יהווה בסיס לעבודת ההמשך בגן סביב הנושא.
- יצירת מחברת "ונמשכת שיירה מהמאה שעברה" שבה כל משפחה בתורה תכתוב את סיפור העלייה שלה. לאחר מכן הילד יספר בגן את סיפור משפחתו.
- הזמנת הורים, סבים וסבתות לספר את סיפור עלייתם ולהביא חפץ כלשהו שהביאו מארץ מוצאם. אפשר לנסות למצוא מכנה משותף בין החפצים הללו. הרחבה לרעיון זה אפשר לראות ביוזמה "חיבור לשורשים ולמסורת אבות" של הגננת דפנה קווארט בנתיבות, מתוך החוברת: "יוזמות פורחות בגן הילדים" (עמ' 23-25). יוזמה זאת החלה מהצורך לחבר את הילדים למסורת אבות כתשתית וכאבן יסוד להתפתחותם הרגשית, ולהרגשת השייכות שלהם למשפחה ולעם ישראל. הילדים סיפרו על סיפורי העלייה כפי שסבם וסבתם סיפרה להם, ומידי יום העניקה הגננת את הבמה לקהילה אחרת.
- אפשר לשלב את סיפורי העלייה המשפחתיים בזמן שהילד חוגג את יום הולדתו בגן. זה הופך את המסיבה למשמעותית ומעניינת יותר. אפשר לספר ואפשר להמחזי את הסיפור בליווי המשפחה כולה. כדאי גם להיעזר במפת הגן, כדי להראות מאיזה כיוון הגיעה המשפחה לארץ ישראל.

גן דפנה, נתיבות

ספרות בנושא העלייה

בחלומי / מרים ילן שטקליס

דני מתפלל לאילוהים ומבקשו לעזור לו להיות חזק ולבנות אווירון גדול שבעזרתו יוכל להעלות את היהודים מכל ארצות העולם אל ארץ ישראל.

אבא, תספר לי עוד / נעמי שמואל

אבא טדלה מספר לבנו הצבר מיכאל, על ילדותו באתיופיה, כיצד קיבל אחריות גדולה מאביו והיה צריך להוכיח את עצמו. בסוף הסיפור צפוייה לו הפתעה משמחת.

מה אני ומה שמי / נעמי שמואל

הספר מתאר תהליך של עלייה וקליטה בארץ. הוא מספר על כך שבאתיופיה כל בני המשפחה היו רשאים להעניק שם לתינוק, מעין ברכה לקראת כניסתו לעולם החברתי. בני משפחה שונים קראו לילד בשמות שונים, והוא גדל עם מספר שמות. עם הזמן ראו איזה שם הכי מתאים לו.

אבא חום / שמואל נעמי

דניאל בן הארבע מספר לחבריו בגן את הסיפור שסיפר לו אביו על ילדותו באתיופיה, כיצד גדל והאמין שישראל היא ביתו האמיתי, ועל הדרך הארוכה שעשה כדי להגיע אליה. מאחר והסיפור ארוך, כדאי שהגננת תקרא את מה שמתאים לרמת הגן שלה.

אנשי ההרים / יוסף ארליך

סיפור על העולים שעלו מהכפרים בכורדיסטאן (מתוך: "מקראות גדולות" לכיתה ה') הגננת צריכה להתאים את הסיפור לרמת הילדים.

ניקה שתיקה / דורית אורגד

הסיפור מספר על ילדה, עולה מרוסיה, שאינה יודעת עברית וילדי הגן לועגים לה. במהלך טיפול באפרוח נוצר קשר בין הילדים ובין העולה החדשה. גם בגנים שבהם אין עולים חדשים חשוב לעסוק בנושא זה, כי הילדים פוגשים בעולים במסגרות אחרות, כמו בחנות, בטיול וכדומה. זו הזדמנות לשים אותם במרכז ולהתייחס בהערכה לתהליך שעובר עליהם ועל משפחתם.

מעשה העז / ש"י עגנון

"מעשה העז" הוא סיפור מומלץ לגיל הרך. מסופר בו על משפחה שגרה בגולה. למשפחה יש עז שנעלמת מידי פעם, וכשהיא חוזרת - חלבה משובח. לבקשת אביו, הילד הולך בעקבות העז ומגיע דרך מערת פלאים לארץ ישראל. הילד מתפעל מהארץ. הוא כותב פתק להוריו שיבואו גם הם בעקבות העז ושם את הפתק באוזנה של העז. כאשר העז חוזרת בחזרה, הרב אינו מבחין בפתק. הוא שוחט את העז מרוב צער על הבן שנעלם ואז הוא מגלה את הפתק באוזנה.

ד"ר פנינה שירב* סוברת, ש"מעשה העז" הוא עיבוד ספרותי לסיפור עממי יהודי, שהיה נפוץ בנוסחים שונים בקהילות ישראל - מזרחיות ומערביות כאחד. נראה כי סיפור עממי זה, מקורו באגדה המופיעה במדרש איכה, וממקבילה בתלמוד הירושלמי. קיומם של נוסחים עממיים שונים למוטיב המחילה הפלאית לארץ ישראל מעיד על משאת נפשן של קהילות יהודיות בגלות להגיע לציון, אך באותה עת מעיד מוטיב נפוץ זה על תחושה של אזלת יד וסבילות, שכן, מימוש העלייה לארץ ישראל נתפס במונחים של התרחשות על-טבעית.

הסוד של עמוס / רבקה אליצור

זהו סיפור על ילד בשם עמוס, שאביו נעלם מידי ערב והבן לא יודע לאן. יום אחד עמוס הולך בעקבות אביו ומגלה שאביו עוזר לעולים שהגיעו באונייה לעלות לארץ.

על כנפי נשרים / רבקה אליצור

סיפור על ציון וסבו העיוור שרוצים לעלות לארץ ישראל. הסב מנחיל לנכדו את האמונה בשיבת ציון, וציון הנכד מדמיין את משפחתו עולה על נשר ועפה לארץ ישראל. יש הרבה מקום להפעלה בסיפור (מתוך: "פתחו את השער" לכיתות ד').

מרבד הקסם / רפאל ספורטה

מזל ובני משפחתה עוזבים את תימן. המשפחה עוברת תלאות בדרך - אך בסוף הכל מגיעים לארץ הנכספת (מתוך: "בניין מרחוק יבוא").

* מעשה העז: סיפור עממי כמסיכה, ד"ר פנינה שירב. מתוך האתר של משרד החינוך.

שם הילד:		
לשפחת האב	לשפחת האם	
		שם המשפחה
		אריך הולצא
		סיבת העלייה
		סיפור מיוחד להעלייה
		חפץ "ששלה עלייה"
		קשיום בעציבה
		קשיו קליטה בארץ
		האם תוכלו לשלוח לכן תמונות מהעלייה שלכם ואלו חפצים הקשורים לעלייה?
		האם תסבילו לבוא לכן ולספר את סיפורכם?

הצעות לסיפורים נוספים אפשר למצוא ב"יובל לישראל", מדריך לגננת.

ילדי "גן מור" ברחלים שמעו מפי הגננת נעמה כהן את סיפור "המסע לארץ ישראל", ויצרו מיוזמתם את הדרך מתימן לארץ ישראל בארגז החול.

• קבלת פנים של עולים בשדה התעופה - ניתן לבדוק באתר של "נפש בנפש" מתי מגיעה קבוצת עולים לארץ. אפשר לקבל את פניה בשדה התעופה ולהעניק לכל משפחה שי קטן. יערה שילה, בהיותה גננת, נסעה עם ילדי הגן והוריהם לקבל את פני העולים שהגיעו. היא מספרת שהמעמד היה ממש מרגש. ההורים הכינו כיבוד והילדים הכינו שלטים. כולם הגיעו לשדה התעופה בן גוריון וקיבלו את פני הבאים ארצה בשירים ובריקודים. באחת השנים הילדים אף הכינו שירון, ולאחר מכן בחרו אילו שירים ישירו לכבוד העולים. בשנה אחרת אחד האבות הביא בלוני הליום וכל הילדים הפריחו אותם באוויר. יערה מעידה שקבלת העולים תרמה לה ולילדים - הן ברמה אישית והן ברמה חברתית-קהילתית. זאת היתה למידה משמעותית של ממש.

- ביקור במרכז קליטה - כדי לחגוג עם העולים קבלת שבת, ראש חודש או חג אחר.
- יצירת קשר עם יהודי התפוצות:

- בעת ביקורם בארץ, כפי שניתן לראות ביוזמה של הגננת אלונה מטבריה, בחוברת "יוזמות פורחות בגן הילדים" עמ' 12-14. קבוצות של "תגלית" מוזמנות לפעילות הכוללת: תפילה, הכנת חלות וקבלת שבת בגן.

- אימוץ גן בחו"ל - אפשר לראות זאת ביוזמה של גננות עכו ו"מטה אשר", שיצרו קשר בין הגנים שלהן לבין גנים בארה"ב, מתוך "יוזמות פורחות בגן הילדים" עמ' 43-45. כדי לעשות זאת יש ליצור קשר עם הסוכנות היהודית. הם יזמו פרויקט של "בתי ספר תאומים" על מנת לפתח תחושה של משפחה יהודית עולמית בקרב ילדים, מורים והורים יהודים בכל רחבי העולם. פרויקט זה הביא לשיח מתמשך ודינמי בנושאי הזהות היהודית והישראלית, מעורבות חברתית, יצירת קשרים וטיפול. בנוסף לכך, מספק הפרויקט מסגרת לשיתוף והחלפת רעיונות בנושאי חינוך ולימודים בין מורים. הרשת העולמית של "בתי ספר תאומים" יכולה לסייע באיתור, תמיכה וליווי של בתי הספר התאומים, בנק רעיונות, פיתוח תוכניות לימוד משותפות ועוד. פרטים נוספים אפשר למצוא באתר של הסוכנות היהודית: "על רשת עולמית בתי ספר תאומים".

מרכז "ונמשכת שיירה"

על מנת שתהיה למידה משמעותית, כדאי להציע פעילות אינטגרטיבית בכל מרכזי הגן. בנוסף לכך, אפשר ליצור מרכז מיוחד לסיפורי עלייה, שיכונה בשם: **"ונמשכת שיירה"**. במרכז זה, ניתן לרכז חומרים שונים בקשר לנושא העלייה, למשל:

- ריכוז **סיפורי העלייה המשפחתיים** - הן על ידי הצגת תמונות מתקופת העלייה של המשפחה, והן על ידי הנחת חפצים מיוחדים שהביאה המשפחה מארץ מוצאה.
- אפשר ליצור **באופן ויזואלי** את בניית הרצף של העלייה לארץ לאורך הדורות, על ידי יצירת "ונמשכת שיירה..." של דמויות שיציירו על ידי הילדים, ושל תמונות של גדולי האומה, שסיפורי העלייה שלהם סופרו בגן על ידי הגננת.
- **הצבת מפה** במרכז, וסביבה לתלות או להעמיד את יצירות הילדים: אוניות על הים התיכון, גמלים במדבר, אווירונים התלויים מהתקרה וכדומה.
- צירוף **פסוקים או אמרות** הקשורות ומתאימות למרכז, כגון: "אִמֵר לְצֶפּוֹן תָּנִי, וּלְתִימָן אֵל תִּכְלְאִי, הִבְיֵאִי בְנֵי מִצְרָאִי, וּבְנֹתֵי מִצְרָאִי הָאֶרֶץ" (ישעיהו מג, ו).

תודה רבה לגננת סיגל יונה מגן "בראשית" בירושלים, ששיתפה אותנו ברעיונותיה.

שיחות בגן בעקבות הסיפורים

• לאחר שהגננת מספרת את הסיפור, כדאי להעלות את השאלות הבאות: מה הסיבה שגרמה לעולה לעזוב את ביתו ולעלות לארץ ישראל? האם היה קשה לו לעזוב את ארץ הולדתו? מה היו טלטולי הדרך שעבר העולה? האם היו חפצים מיוחדים שלקח עמו העולה? איך הוא הרגיש כשעלה ארצה ומה היו מעשיו הראשונים?

• כדי ליצור חיבור בין הסיפור לילדי הגן כדאי לשאול אותם האם הם חוו בחייהם מעבר, כגון - עלייה לארץ, מעבר לעיר אחרת, לגן אחר... האם הם חשו בקשיים כגון שפה, אקלים, געגוע לחברים לשכנים ולנופים.

• אפשר למצא חוט מקשר בין הסיפורים:

- **חפצים ש"עשו עלייה"** - לגלות שגם הרב ישראלי, גם הרב קאפח וגם סבו של ציון בסיפור "על כנפי נשרים" לקחו עמם ספרי קודש לארץ ישראל. אפשר גם להעלות את השאלה מדוע לוקחים לארץ תשמישי קדושה. בכל סיפור נוסף שמספרים כדאי לשים לב לחפצים שלוקחים עמם העולים בעלייתם ארצה.

- **דרך ההגעה לארץ ישראל** - כיצד הגיעו העולים לארץ? - באווירון, באונייה, ברגל, ברכיבה על בעלי חיים... - ולמה דווקא באמצעי תחבורה אלו? לאחר כל סיפור, הילדים יכולים לצייר את אמצעי התחבורה שבעזרתו עלו העולים לארץ. את הציורים אפשר להוסיף למרכז העוסק בכך.

- **הסיבה שבגללה העולים עלו לארץ ישראל**: כיסופים, בריחה בגלל צרה כלשהי וכדו'.

• אפשר לשאול את הילדים: אם אתם הייתם גרים בחוץ לארץ, והייתם צריכים לעלות לארץ ישראל - מה אתם הייתם לוקחים עמכם?

כדי שהילדים יבינו את משמעות השאלה, הגננת יכולה להביא מזוודה קטנה ולצידה ערימת חפצים, כגון: בגדים, משחקי ילדים, ספרים, אלבומים ותשמישי קדושה. הילדים יתבקשו להכין מזוודה, שאותה, כביכול, ייקחו עמם לארץ ישראל. מאחר והמזוודה לא תוכל להכיל את כל החפצים, יצטרכו הילדים להפעיל שיקול דעת משותף מהם החפצים החשובים ביותר שכדאי לקחת איתם. את המזוודה והחפצים יכולה הגננת להשאיר ב"מרכז הבית" והילדים יוכלו לעשות את אותה פעילות במשחק הסוציו-דרמטי.

העמקת חווית הלמידה

אפשר להעמיק את חוויות הלמידה של סיפורי העלייה הפרטיים והספרותיים באופנים שונים, להלן מספר דוגמאות:

- העשרת המשחק הסוציו-דרמטי על ידי הוספת מזוודות, תרמילים, שקים, תלבושות אותנטיות וכדומה.
- הכנת כלי תחבורה שעמם עלו לארץ. אפשר להביא קופסאות קרטון בגדלים שונים והילדים ייצרו בעצמם אונייה או מטוס.
- המחזת סיפורי העלייה - הן הפרטיים והן הכלליים.
- סרטי עלייה - להראות לילדים סרטי עלייה על יהדות אתיופיה ו"בני מנשה". אפשר למצוא ביוטיוב סרטים על ידי כתיבת: "עלייה מתימן" ו"עלייה מאתיופיה". **חשוב ומומלץ להראות רק את הקטעים המרגשים שמתאימים לגיל הרך!**

• יצירת קשר בין גנים שבהם יש אוכלוסייה של ילדים ילידי הארץ עם גנים שבהם יש אוכלוסייה של ילדים עולים.

• חגיגת טקסים של עדות שונות כמו חג הסיגד והמימונה. בדרך כלל, האמונה, הכיסופים לארץ ישראל ולבית המקדש הם הבסיס לטקסים הללו.

• חגיגת מסיבת סיום בנושא העלייה לארץ ישראל.

גן דפנה, נתיבות

לספר בקצרה על הרב והרבנית קאפח שלאורם נלך השנה בחמ"ד.

כפתיח לסדנה, אפשר להקריא את הסיפור: "המסע לארץ ישראל", המספר את סיפור עלייתם של הרב והרבנית קאפח לארץ ישראל; לחילופין, הגננת יכולה לספר את סיפור העלייה האישי של משפחתה.

⊕ מטלת במ"ה

1. הגננת תניח על הרצפה, במרכז המפגש, מפת ארץ ישראל גדולה, המוצמדת לפולגל או לקאפה. לצד המפה יונחו כלי כתיבה וחומרים. כל חוט יהיה מחובר בצדו האחד לשלט קטן, ובצדו השני לנעץ גדול. כל הורה יקבל מספר חומרים. על השלט הוא ירשום את שם משפחתו, ולצדו את שם הארץ ושם העיר מהן הגיעה משפחתו. לאחר מכן, כל הורה ינעץ את הנעץ במפה, במקום אליו הגיעו הורי משפחתו כשעלו לארץ ישראל. לאחר שכולם יסיימו להניח את החומרים, תיווצר תמונה שבה כל החומרים מתנקזים לארץ ישראל. תוך כדי הפעילות, אפשר להשמיע שיר מתאים, כמו: "ונפוצתינו כנס".
2. מתחלקים לזוגות. כל אחד מספר ליושב לצדו את סיפור העלייה של משפחתו לארץ ישראל.
3. הגננת תשאל את ההורים מי רוצה לספר את סיפור העלייה של משפחתו. כדאי לברר לפני ערב הבמ"ה אם יש סיפור מעניין לאחד ההורים, כדי שהוא יפתח בסיפורו, ואחר כך יהיה קל יותר לשאר ההורים להיפתח ולשתף בסיפורם.
4. בעקבות סיפורי ההורים, תשקף הגננת את חשיבותה ומרכזיותה של ארץ ישראל עבור היהודים בכל קצוות תבל. זו הארץ שנתן לנו הקדוש ברוך הוא במתנה.
5. אפשר, בשלב זה או בשלב קודם, להראות סרטון קצר של מערכון, המוצג על ידי אריק איינשטיין ואורי זוהר, בו רואים עולים המגיעים מכל העולם. מומלץ! כתבו ביוטיוב: "אריק איינשטיין ואורי זוהר - העולים החדשים 1973".

⊕ במ"ה ממחשבה - למעשה

הגננת תבקש מההורים לשתף את כולם ברעיונות, כיצד להנחיל לילדינו את רעיון: "וקרב פזורינו מבין הגויים". אפשר על ידי שימור זכרונות העלייה, ואפשר גם באמצעות קשר בין יהודי התפוצות לבין ילדינו.

⊕ סיכום במ"ה

הגננת תסכם את כל הרעיונות שהועלו, ותוסיף רעיונות נוספים, כגון:

- הכנת מחברת "סיפורי עלייה", או: "ונמשכת שיירה מהמאה שעברה", שבה כל משפחה בתורה תכתוב את סיפור העלייה שלה, והילד יספרו בגן. אם סיפור העלייה היה סיפור דרמטי, אפשר אף להציגו בגן.
- הורים יכולים לבוא לגן ולספר את סיפור העלייה של משפחתם.
- אימוץ גן יהודי בחו"ל, ויצירת קשר איתו, המעביר מסר על טובה של הארץ.
- יצירת קשר עם גן שחלק ניכר מהילדים בו הם עולים.
- קבלת פני עולים בשדה התעופה.
- ביקור במרכז קליטה.

"בכל צעד שאתה צועד, סיפור המסע היהודי ממשיך להיכתב על ידך"

(מתוך הסרט: "המסע מירושלים לירושלים", מנהרות הכותל).

ערב במ"ה:

"ונמשכת שיירה מהמאה שעברה"

תקציר

בעקבות סיפור העלייה של הרב והרבנית קאפח - "המסע לארץ ישראל" - יעסוק ערב הבמ"ה בעלייה לארץ.

את הסדנה נפתח בשיח על סיפור העלייה לארץ ישראל של משפחות ההורים. סיפורי עלייה הם מטבעם סיפורים מרגשים, וכך נוכל ליצור כמעין מסע מרתק המוביל מכל רחבי העולם אל ארץ ישראל, הארץ הנבחרת. מתוך ההקשבה ההדדית נכיר ונזדהה עם חוויות דומות וגם שונות משלנו. לסיכום הסדנה נחשוב בצוותא כיצד נוכל להנחיל לילדינו את סגולת הארץ, כפי שחוו אותה החולמים והעולים לארץ ישראל.

מטרות הסדנה

- העלאת חוויות של עלייה לארץ ישראל.
- יצירת התחושה שכולנו - על מגוון העדות והדעות שבנו - בני עם אחד אנחנו, וארץ ישראל היא הארץ הנבחרת שלנו.
- הצעות ליצירת קשר עם יהדות התפוצות.

הכנה מראש

באמצעות טעם וריח, מראה וקולות, אפשר ליצור בגן אווירה נעימה וחמימה, שתעודד שיח פתוח ואיכותי. להלן יוצעו מספר רעיונות. את יכולה להשתמש בהם ו/או ברעיונות נוספים.

- תליית תמונות המתארות עלייה לארץ. התמונות יכולות להיות מהאלבום האישי של ההורים, או תמונות מאתרים שונים. לדוגמה: כתבו באינטרנט: "תצוגת אלבום: עולים לישראל", או: "מגילת ישראל / אתר אורט ישראל".

• הכנת דיסק עם שירים על עלייה לארץ ישראל. את השירים כדאי להשמיע בעת התכנסות ההורים. שירים כמו: "ונמשכת שיירה מהמאה שעברה" ו"שיר מסע ישראלי".

• אפשר לבקש מההורים להכין מאכל מארץ מוצאם ולערוך ארוחה משותפת בסיום הערב.

• אפשר לתלות כרזות שעליהן כתובים בכתב גדול שירים על עלייה לארץ.

מהלך הסדנה

⊕ פתיחה

הגננת תשתף את ההורים בתוכנית להנחלת מורשת המנהיגות הרבנית לתלמידי החמ"ד. אפשר להזכיר להם מה נעשה בגן בשנים הקודמות, בקשר לרב שאול ישראלי, הרב חיים דוד הלוי, הרב צבי יהודה קוק והרב עוזיאל. כדאי

פעילות הורים-ילדים "המסע לארץ ישראל"

תקציר

הפעילות המשותפת של ההורים והילדים מוצעת בעקבות סיפור העלייה של הרב והרבנית קאפח - "המסע לארץ ישראל". רצוי שהילדים יכירו אותו היטב לפני הפעילות.

מטרות

- יצירה משותפת בין-דורית בהעלאה חווייתית של סיפור העלייה של הרב והרבנית קאפח.
- יצירת מטרה קבוצתית על ידי עבודה משותפת - הן ביצירה, והן בהמחזה.

הכנה מוקדמת

לשלוח את הסיפור "המסע לארץ ישראל", ולבקש מההורים שיקראו אותו לקראת הפעילות.

הפעילות

לאחר שהילדים ישמעו מספר פעמים את הסיפור "המסע לארץ ישראל", אפשר להמחזי אותו עם הוריהם. לשם כך כדאי שהגננת תחלק את ההורים והילדים לשלושה מוקדים בגן. בכל מוקד יונחו הפריטים הבאים:

- אביזרים שבאמצעותם אפשר להמחז, לדוגמה: לחמורים - מקלות ובריסטולים שעליהם אפשר לצייר ראש חמור ולהלבישו על מקל; לאונייה ולרכבת - פולیגל, קופסה גדולה, קאפה וכדומה.
- הצעות למוזיקה וצלילים המתאימים לסיפור, כגון: נעירות חמור, ייללת תנים, קולות של דולפינים, צופר אונייה, רחשי ים, צופר רכבת ושקשוק הקרונות על הפסים וכן הלאה.
- כלי נגינה שיכולים ליצור חוויה קולית נוספת. לדוגמה, מקלות הקשה המדמים את הליכת החמורים.
- את סיפור העלייה כדאי לחלק לשלושה חלקים, כשבכל חלק יש כלי תחבורה אחר, שבעזרתו מתקדמת המשפחה ליעד כיסופיה - ארץ ישראל. הגננת תאפשר זמן של כחצי שעה לחזרות ולארגון האביזרים. לאחר מכן יתכנסו כל ההורים והילדים למקום ההמחזה. הגננת תספר את הסיפור ותוך כדי כך יומחז הסיפור ברצף, כשכל קבוצה מציגה בתורה.
- הצעות נוספות:
- תוך כדי הפעילות אפשר להכין פיתות, כפי שמוזכר בסיפור. ריחות הניחוח שיעלו מן התנור בוודאי יוסיפו לאווירה.

- לצלם את כל ההמחזה, לצרוב על דיסק ולשלוח לבית הילדים.

- כדאי להשמיע את השיר "שב אל אדמתי". את המילים והלחן המוכר כתב אביהו מדינה. השיר מספר על עליית תימן: "...עם טפינו ונשינו וצרורות אז בידינו, מי על אתון ירכב ומי בשתי רגליו... דרך חול מדבר עברנו". הכיסופים בשיר זה נוגעים ללב: "...ובלילות של נדודינו, ירושלים מול עינינו...". בפזמון החוזר הוא מבקש מה' שיאיר את דרכו כי הוא שב אל אדמתו.

פעילות ילד ומשפחתו ביום ההולדת

פתיחה

לאחר שהילדים בגן נתוודעו לסיפורי עלייה בתנ"ך, בדורות האחרונים ושל משפחות המוצא שלהם, אפשר להזמין את ההורים ביום ההולדת של ילדם ליצור בשיתוף פעולה את סיפור העלייה של המשפחה. סיפורי עלייה הם מטבעם סיפורים מרגשים, וכך נוכל ליצור כמעין מסע מרתק המוביל מכל רחבי העולם אל ארץ ישראל. יום הולדת הוא זמן מאוד משמעותי לבניית הזהות של הילד על ידי החיבור שלו עם שורשיו המשפחתיים.

מטרות

- יצירה משותפת בין-דורית בהעלאה חווייתית של סיפור העלייה המשפחתי.
- יצירת התחושה שכל סיפור עלייה הוא חלק מפסיפס הכיסופים של עם ישראל לארץ ישראל.
- שימוש באופני הבעה שונים על מנת ליצור את סיפור העלייה המשפחתי.

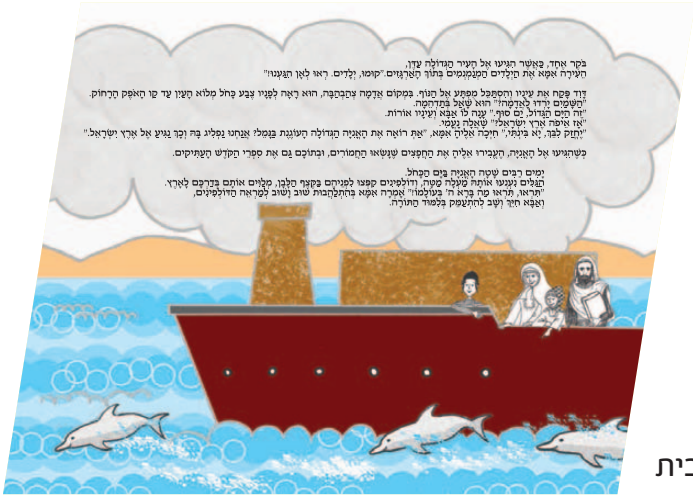
הפעילות

בשלב תכנון יום ההולדת, כדאי להציע לילד ולהוריו להציג את סיפור עליית משפחתם באחד באופני הביטוי הבאים:

- המחזה.
- סיפור, דקלום או שיר.
- ריקוד.
- יצירה אומנותית בתלת-מימד או בדו-מימד.
- הכנת סרטון קצר במחשב.
- הכנת מאכל אופייני לארץ המוצא.

באופן זה, כל משפחה תביא את יכולת הביטוי המירבית שלה בתחום הקרוב ללבה. פעילות כזו יכולה להיות מאוד חווייתית, משתפת את כל החושים, שמחה ומרגשת.

יש לתת את תשומת הלב לתלבושות של העדות השונות, מזוודות ישנות, מטפחות וכובעים, כלי נגינה שונים. להכנת הסרטון במחשב יש להיערך עם מחשב וברקו להקרנת הסרטונים. להכנת מאכלים יש לבקש מההורים להביא את המצרכים המתאימים למאכל, לדאוג שתהיה בגן אפשרות לבשל, לטגן ולאפות. כדאי גם להיעזר במפת הגן, כדי להראות מאיזה כיוון הגיעה המשפחה לארץ ישראל.

הגאולה בשירת הדורות

רחל מלכא, גנות גן נופר טל-מנשה, מדריכה ומפתחת תוכנית "הפיוט בגן הילדים"

פתיחה

שירת הדורות בכללה הביאה עמה סיפורים של גלות וגאולה, סיפורים של כמיהה לא"ל חי, סיפורים של אמונה גדולה והשתוקקות בלתי פוסקת לקיים את הכתוב: "לָךְ לָךְ מֵאֲרָצָךְ... אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ".

כזו היא שירתו של ר' שלום שבזי, גדול חכמיה ומשורריה של יהדות תימן. שהיוותה את שירת האמונה של יהודי תימן.

בשירתו מביע ר' שלום שבזי, מצד אחד - את סבל הגלות של היהודים, החשים כשבויים בארץ לא להם, ומצד שני - את האמונה בא"ל, שבוודאי יקיים את הבטחתו, יאסוף זרועות מארבע כנפות הארץ ויביאם אל נחלתם. בכך הוא מחנך לגאולה את בני דורו ואת השרים את שירתו.

הפיוט: "אשאל אֱלֹהֵי" הוא פיוט ממסורת תימן, אשר מהותו - שיר תפילה, ובו מחנך הפייטן את צאן מרעיתו להאמין בגאולה, להתגעגע לארץ ישראל, לרצות לעלות ארצה ומעורר את הרצון העז לצאת מהגלות. הפייטן מזכיר את מעשי האבות, את הליכת השבטים במדבר והגעגוע למקדש. הוא מסיים בתפילה לעלות ארצה בשיר ובזמרה, ברוח ובהדרה.

אשאל אֱלֹהֵי

ר' יהוסף בן ישראל / ר' שלום שבזי

אֲשָׁאֵל אֱלֹהֵי יִגְאֹל שְׁבוּיִים
יֵאָסֶף זְרוּיִים.
בְּזִכּוֹת מְכֻנָּה אֲב הָמוֹן לְגוֹיִים
יִזְכּוּ לְחַיִּים.
עַתָּה יִקְרְאוּ בְּשִׁמוֹ יְהִיו עֲנוּיִים
כִּי הֵם רְצוּיִים.
בְּזִכּוֹת אֲשֶׁר גָּלָה לְגִהָרִים
הוֹלִיד נְקִיִּים.
אֲרַבֵּעַ דְּגָלִים הָלְכוּ גְּאוּלִּים
חָנוּ בְּאֵלִים.
אֵל תִּמְסָרָה אוֹתָם בְּיַד בְּזוּיִים
יְהִיו קְנוּיִים.
אֶתָּה אֲשֶׁר תִּבְטֵא אֱלִי עֲנִיִּים
שׁוֹמֵר פְּתָאִים.
נַעֲלָה לְאֲרָצָנוּ בְּשִׁיר וְזִמְרָה
וּבָרֶן וְהִדְרָה.

מטרות

- הילדים יחוו את הפיוט בשיחה, בתנועה, במוזיקה ובציור.
- הילדים יתנסו ב"שירת מענה".
- הילדים יכירו את המושגים: פייטן, סולן, קהל ושירת מענה.

הפעילות

במפגש פתיחה נספר את סיפור העלייה ארצה מתימן של הרב והרבנית קאפח: "הַמָּסַע לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל". הסיפור מתאר את הכמיהה, הכיסופים והגעגועים לארץ ישראל. במהלך הסיפור נשלב שירה של הבית הראשון מהפיוט (ביצוע של השיר ניתן למצוא באתר יוטיוב, כתבו: "דקלון - אשאל אֱלֹהֵי").

במהלך הסיפור נזכיר, שבכל פעם שהם התגעגעו לארץ ישראל הם התפללו, תפילה עם מנגינה, תפילה שהיא שיר שקוראים לו פיוט, לפיוט שהם שרו קוראים: "אשאל אֱלֹהֵי". מאחר והפיוט ארוך מאוד, נעסוק בחלק הראשון שאותו שרים הזמרים.

אופן השירה

פיוט זה מושר כשירת מענה, בה שר הפייטן והקהל עונה לו. בשלב ראשון יש לשיר שורה ממילות השיר, ולבקש מהילדים להשיב באותם המילים ובאותה המנגינה.

כדאי ללוות את השירה בהסבר למילים ולבקשות המופיעות בפיוט, ההסבר יהיה בצורה סיפורית טיפין טיפין. בכל פעם נוסיף עוד גילוי.

לאחר שהילדים למדו היטב את המילים, נתנסה איתם בחוויה קולית אישית וקבוצתית. נציע לאחד הילדים להיות הפייטן/ית / הסולן/ית. הילד ישיר שורה וקהל הילדים בגן יענה לו בשירה וכך הלאה. המושגים שירכשו הילדים באופן זה, הם: פייטן, סולן, קהל ומענה.

פירוש הפיוט

"אשאל אֱלֹהֵי יגאלה שבויים" - בקשה מה' שיגאל אותנו, שיציל אותנו מהארץ שבה איננו רוצים לחיות.
"יאסוף זרועות" - בקשה מה' שיאסוף את כל עם ישראל "הזרועות" (מפוזרים) בכל ארצות העולם, וישיבם לארץ ישראל.

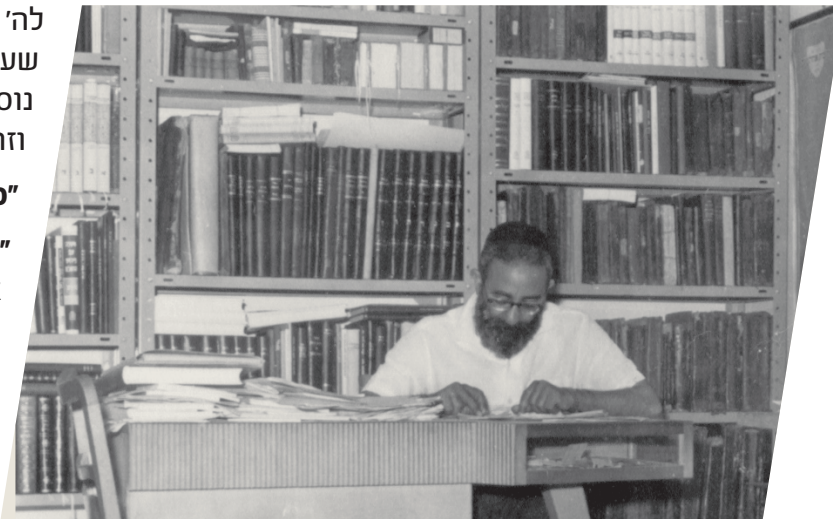
"בזכות מכונה אב המון לגויים" - מזכירים את הבטחת ה' לאברהם אבינו בעניין ארץ ישראל. אברהם הוא ה"מכונה" בשם: "אב המון לגויים", כמו שנאמר (בראשית יז, ה): "...וְהָיָה שִׁמְךָ אֲבִרְהָם, כִּי אֲבִי הָמוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ". כדאי בשלב זה לפתוח את חומש בראשית, ולהקריא מתוכו את ההבטחה (שם יב, ז).

"יזכו לחיים" - ואז, כשתתקיים ההבטחה, יזכה עם ישראל לחיים טובים בארץ ישראל.

"עת יקראו בשמו יהיו ענויים" - הפייטן אומר לה' שהם ממש רוצים לעלות לארץ, ממש כמו שעניים מבקשים מאוד מאוד צדקה. אפשרות נוספת: כאשר ישראל יקראו לה', הוא יענה להם, וזהו: "ענויים".

"כי הם רצויים" - כי העניים רצויים לפני ה'.

"נעלה לארצנו בשיר ובזמרה וברון והדרה" - איזה יופי! הפייטן מבטיח לה', שבעזרת ה', כשישמעו תפילותינו, נעלה בשמחה, בשירה ובליוי זמרה, רון והדרה. ואכן, כשהעולים זוכים לעלות לארץ, הם עולים בשירה ובשמחה.

סיפורי תורה המוזכרים בפיוט

במהלך למידת הפיוט נתייחס לדברים אותם הפייטן מזכיר מתוך סיפורי התורה:

- הבטחת הארץ לאברהם המוזכרת בפיוט במילים: "אב המון לגויים".
- הליכת השבטים במדבר לכיוון ארץ ישראל, המוזכרת אף היא בפיוט, בבית השני: "ארבע דגלים (במדבר י), הלכו גאולים, חנו באילים (שם לג, ט)".

הפעלה במוזיקה ובדרמה

א. נחלק את הילדים לשתי קבוצות.
ב. כל ילד יקבל בובת קרטון גדולה שהכין בעצמו, על בסיס שבלונה זו (ראה איור 1), בגודל הפלג העליון של גוף הילד. ניתן לילדים לצייר את הפנים ואת החולצה.

ג. הילדים יעמדו בשתי קבוצות זו מול זו. הקבוצות ינועו זו כנגד זו לפי סדר השירה:

• **"אשאל אֵלֹהֵי יִגְאֹלֵה שְׁבוּיִים"** - קבוצה א' עושה צעד קדימה ומניעה את הבובה מצד לצד ונשארת במקום.

• **"אשאל אֵלֹהֵי יִגְאֹלֵה שְׁבוּיִים"** - קבוצה ב' עושה צעד קדימה ומניעה את הבובה מצד לצד ונשארת במקום.

• **במנגינת המעבר** - מניעים את הבובות **קדימה ואחורה**.

• **בשורה השנייה** - באותה צורה כמו בשורה הראשון.

• **במנגינת המעבר** - מניעים את הבובות **למעלה ולמטה**.

• **בשורה השלישית** - באותה צורה כמו בשורות הראשונות.

• **במנגינת המעבר** - מניעים את הבובות פעם **למעלה ולמטה**, פעם **קדימה ואחורה** ופעם **מצד לצד**. מנגינת המעבר בשלב זה ארוכה יותר, ולכן נשלב את כל התנועות הקודמות.

• **בשורה הרביעית** - **"נעלה לארצנו בשיר וזמרה"** - מתחילים לנוע במעגל. קבוצה א' מתחילה ונעצרת בסוף המשפט. קבוצה ב' מתחילה ללכת במעגל במשפט המענה: **"נעלה לארצנו בשיר וזמרה"**, ומתקדמת לקראת קבוצה ב'.

• **"וברון והדרה וברון והדרה"** - קבוצה א' נעה במעגל ונעמדת בסיום. מיד לאחריה, במשפט המענה: **"וברון והדרה וברון והדרה"** קבוצה ב' נעה ונעמדת בסיום.

• **במשפט האחרון** - מניעים למעלה באיטיות, בקצב המנגינה, את הבובה **למעלה**, ובמילים האחרונות יורדים עם הבובה **למטה**, למצב כריעה, לפי קצב המנגינה.

תזמור

אפשר להזמין את הילדים לנגן בתזמורת. נדגיש בפניהם, כי לכל נגן בתזמורת יש שני תפקידים: הראשון - לנגן בזמן שלו, והשני - להפסיק לנגן, להקשיב לנגינת שאר הנגנים, ולהתכוון לנגן שוב כשמגיע תורו.

אפשר לחלק את ילדי הגן לשלוש קבוצות. כל קבוצה תקבל סוג אחר של כלים, למשל:

- **קבוצה א'** - דרבוקות. מנגנים רק במשפט: "אשאל אֵלֹהֵי...".
- **קבוצה ב'** - תיבות סיניות. קבוצה זו עונה בכלי הנגינה שלה במשפט המענה: "אשאל אֵלֹהֵי".
- **קבוצה ג'** - תופי מרים ו/או פעמוניות. מנגנת רק במנגינת המעבר.

ציור בעקבות הפיוט

א. **ציורים הקשורים לעלייה ארצה** - אפשר לצייר יהודים המתפללים לעלות ארצה; יהודים השמחים לעלות ארצה; ציור של דרכים בהם עלו ארצה - אונייה, מטוס, אולי ברגל.

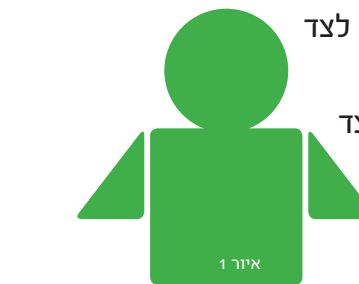
ב. **ציור דגלי השבטים במדבר** - בקבוצה נחזור על תוכן הפיוט. נספר לילדים שהפייטן מזכיר לה' שגם בני ישראל, כשיצאו ממצרים, הלכו במדבר כדי להגיע לארץ ישראל. כל שבט הלך עם דגלו, וכמותם גם הוא רוצה להגיע לארץ ישראל.

יחד שבטי ישראל - נספר את הסיפור על המשפחה המקראית הגדולה ביותר - משפחת יעקב, כאשר בני יעקב הופכים למעשה לראשי שבטים. הדגשה שלכל שבט היה דגל משלו. לספר לילדים, שכשהלכו בני ישראל במדבר לכיוון ארץ ישראל, הם התחלקו לשבטים וכל שבט הלך עם הדגל שלו. בכל דגל היה ציור מיוחד, כך ידעו לזהות את השבטים, לפי הדגלים.

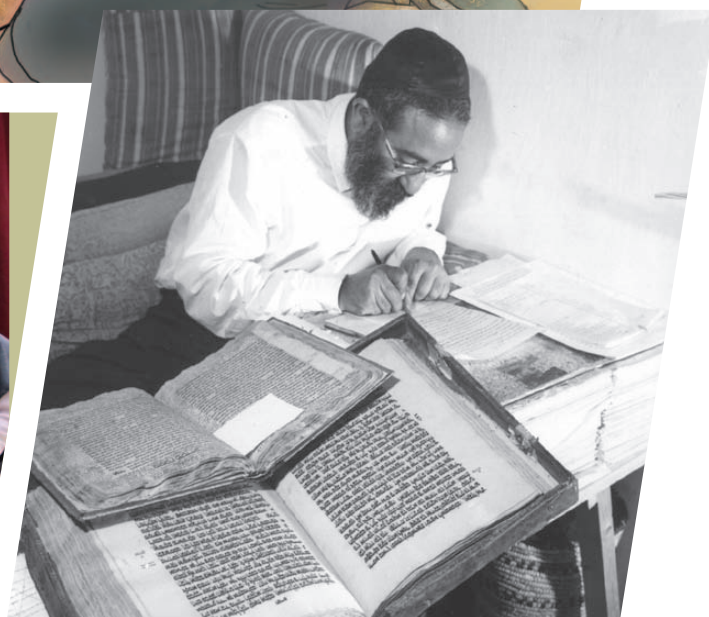
ציור הדגלים - אפשר להראות לילדים תמונות בהן מופיעים דגלי השבטים, להקריא את שמות השבטים ולשאול את הילדים מה מופיע בכל דגל. נסביר לילדים מה מסמל הציור. לאחר מכן נוכל לתת לילדים כלי כתיבה לצביעת הדגל שאותו בחרו לצייר. את התערוכה ניתן לאצור ולתלות על אחד הקירות המרכזיים בגן. מומלץ להעניק לתערוכה שם, בדרך כלל - שם הפיוט או כותרת אחרת מתאימה, במקרה שלנו: "יחד שבטי ישראל".

פיוטים מבית סבא וסבתא

בהשראת מילות הפיוט "נעלה לארצנו בשיר ובזמרה" נבקש מהורי ילדי הגן לספר באיזו שירה עלו אבותיהם ארצה. נגלה, כי מכל מקום בעולם הגיעו עם שירה אחרת, אותה הם שרו בגלות, ונשאו בלבם כל דרכם ארצה". ניתן לחלק להורים דף מעוצב בו יכתבו את הדברים, כמו הריבוע המצורף כאן.

בעקבות הסיפורים:
"יוסף הקטן"
מוצא אוצר גדול
ו"פיצד נצל"
ספר שיר השירים?

מתוך ההצגה: "פה גרים תורה ומעשים טובים"

הכריכות, כמות, גודל וצבעוניות האיוורים ועוד.
לאחר ההשוואה, ניתן להעלות מספר שאלות, כגון:

- האם ילדים יכולים לכתוב ספרים?
- על מה אפשר לכתוב בספר?
- איך אפשר לכתוב ספר שיהיה מעניין?
- מה צריך להיות כתוב על הכריכה?
- איך מתחילים סיפור ואיך מסיימים אותו?

הספר האישי, שיכול להיות כתוב, מועתק, מצויר, מצולם וכן הלאה, יכול לעסוק בתחומים הבאים:

- בחירה אישית של הילד. ילד שרגיל להקשיב לסיפורים, יוכל לספר סיפור בעקבות סיפור ששמע, ואף לחבר סיפור אישי אותו חווה או המציא.
- נושאים הנלמדים בגן במהלך השנה.
- נושאים הקשורים לדמותם של הרב והרבנית קאפח, כגון:

- "ראו מה ברא הקב"ה בעולמו!" - מתוך הסיפור: "המסע לארץ יִשְׂרָאֵל", המצורף. אפשר בהיבט של התפעלות, כמו הרבנית קאפח, למשל: ילד יכול להדביק תמונות מטיוול מעניין שערך עם משפחתו בתוספת כיתוב קצר המסביר את תוכן התמונות. אפשר גם בהיבט של חקר, בעקבות הרב קאפח, לדוגמה: ילד שרוצה לחקור את אורח חייה של הנמלה, יכול לצלם אותה ולהכין ספר עם התמונות בליווי הסברים קצרים. אפשר גם לתעד בציור ניסוי, כמו הנבטה לאורך זמן, ולהכין מציורים אלו ספר.
- הילד מתאר חסד שהוא, משפחתו, או חבריו עשו.
- כתיבת ברכה לאם, בעקבות לימוד המזמור "אשת חיל".
- הכנת סידור אישי לחופשות.
- הכנת סימניה שעליה יכול הילד לכתוב פסוקים מהתורה ולעטר.

כתיבת "הספר שלי" צריך להיות מלווה בתיווך, עידוד ועזרה של הגננת לאורך כל התהליך. כדי שהשפה הכתובה תירכש באופן טבעי, כדאי לתת לילד "ללכת" בעקבות נטיית לבו, כך שיגש להכנת הספר מתוך שמחה ומוטיבציה פנימית.

אפשרות נוספת היא לכתוב את "הספר שלי" במהלך סדנת הורים-ילדים. לשם כך יש לתכנן מלכתחילה עם הילד איזה ספר ירצה לכתוב, ולבקש מההורה להביא פריטים שישובצו בספר, כמו תמונות, למשל. במסגרת הסדנה, ההורים יעזרו לילדיהם לכתוב את הספר.

כסיכום הפעילות, אפשר לערוך תערוכה בה יוצגו ספרי הילדים. הילדים יוזמנו לקרוא בספרי חבריהם. אפשר גם לתת מידי יום "במה" לכל ילד שירצה להקריא את סיפורו בפני חבריו.

"הספר שלי - כתבתי אותו בעצמי!" ילד הגן יוצרים ספר אישי

מטרות

- הילד יהגה רעיון לכתיבת "הספר שלי".
- הילד יפיק ספר אישי.

פתיחה

כשהיה הרב קאפח ילד, ספרים מודפסים לא היו נפוצים כל כך, ורובם היו כתובים בכתב יד. גם הילדים כתבו בעצמם את הסידור וספרי הקודש שלהם. כך זכו בשני רווחים: גם התנסו במלאכת הכתיבה וגם רכשו להם ספר. הרב קאפח למשל, כתב לעצמו הגדה של פסח בגיל אחת עשרה!

דוד קאפח, בנו של הרב, מספר שב"חדר" (כיתה, בית ספר) בו הוא למד כילד קטן בתימן, ישב כל אחד על המחצלת שלו, כשמוולו ניצב שרפרף או אבן, עליו היה מניח את הספר שכתב לעצמו ולמד ממנו.

הרב קאפח כותב בזיכרונותיו על העתקת הספרים בבית ספר שאותו ניהל סבו, הרב יחיא (מתוך הספר: "הולך תמים"):

סבי היה סבור, כי כדי ללמוד אומנות הכתיבה, כדאי לתת לילד להעתיק ספרי פרשנות וספרי מחשבה. למרות שהמטרה היא למידת צורת האותיות או חיבורן ובאימון היד, הרי לא ייתכן שלא יחדרו הדברים ללב הנער ולתודעתו, וישוגרו על פיו שלא במתכוון, וישפיעו בדרך עקיפין על יושר חשיבתו.

אמנם בימינו משופעים גני הילדים בספרים מודפסים במגוון צבעים וגדלים, אך מאחר ועיקר הלמידה בגיל הגן מתרחשת במהלך התנסות, כדאי להניב עם הילדים ניצני כתיבה ראשוניים.

שלבי התפתחות הכתיבה

עוד בטרם כניסתם לבית הספר, קיימת התפתחות רבה בשלבי הכתיבה של הילדים. גדעון לוין, שחיבר ספר על ניצני כתיבה בגן הילדים, מבחין בחמישה שלבים:

1. שרבוט בלתי ייצוגי, המייצג את האפיונים הגרפיים של הכתב.
 2. דמוי כתב.
 3. אותיות אקראיות אשר ניתן לזהות גם אם האות משובשת.
 4. כתב פונטי הבנוי מאותיות דפוס מוסכמות.
 5. כתב אורתוגרפי - אותיות מוסכמות שמייצגות צלילים בשפה והמורפולוגיה של השפה.
- גורם חשוב ביותר להתפתחות זאת הינו מעורבות הגננת, שבאה לידי ביטוי גם בעיצוב סביבה אוריינית, המעודדת כתיבה, וגם בתיווך, בעידוד, מעורבות והדרכה שלה. "התייחסות חיובית זו מדרבנת ומעודדת את הילדים להוסיף ולכתוב" (התערבות המחנך בכתיבה חופשית אצל ילדי גן. ח' צימרמן).

הצעות לפעילות

לשם הפקת "הספר שלי", כדאי לפתח שיחה עם הילדים, העוסקת בכתיבת ספר אישי. בתחילת השיחה אפשר להראות לילדים מגוון רב של ספרים, להשוות בין

בעקבות הסיפור:
"מרבדים"
עשתה לה"

מעשה תופר בגן הילדים ”דרשה צמר ופשתים, ותעש בחפץ פפיה”

אריאלה בן אמיתי ומיכל לינאל, “מעיינות רבי חייא”*

מטרות

- הילדים יפגשו ויעבדו עם חומרים טבעיים.
- הילדים יעסקו ביצירה מתוך שמחה וסיפוק.
- הילדים יחוו את הדבקות שבעשייה מתוך יכולת ריכוז והתמדה.
- הילדים יתנסו במיומנויות מגוונות.
- הילדים יתחזקו בעבודת המידות כגון סדר וזריזות.

כללי עבודה בסיסיים

להלן כמה כלים בסיסיים לעבודה, כללים אלו נכונים למלאכת התופר ולכל מלאכה אחרת.

נקודות חשובות לפני שניגשים למלאכה:

- ככל שהילד צעיר יותר הוא זקוק למשטח עבודה גדול יותר - מחט עבה, בד גדול יותר ורך יותר.
- כדאי לעבוד בשלבים הראשונים עם חוט כפול הקשור בקצה, כך שהחוט לא “יברח” מהמחט.
- טוב לעבוד בקבוצות קטנות - בהנחיה צמודה ובעידוד. כדאי ללוות את המלאכה בזמזום של שיר או ניגון שקשור לנושא.
- כדאי לדאוג שחומרי הגלם יהיו גזורים ומושחלים מבעוד מועד.
- מומלץ להכין דוגמה לתוצר הסופי.

בחירת החומרים

נשתדל להתאים את סוג החומרים איתם נעבוד, ואת הגוונים שלהם, בהתאם לעונה או לחג המגיע לפתחנו באותו הזמן.

לדוגמה: לקראת ט”ו בשבט נעבוד עם יוטה וחוטי יוטה בגוונים טבעיים המתאימים לעבודה בחוץ (הכנת עציצים); לקראת פורים נעבוד עם חוטים בגוונים המאפיינים את המשכן, ולהבדיל, את ארמון אחשוורוש (אלו אותם הצבעים) ונכין רעשנים; לקראת שבועות נעבוד עם רפייה וקש, המתאימים יותר לעונת הקציר וכן הלאה.

* **אריאלה בן אמיתי** מתווה את הדרך החינוכית “חינוך יהודי מן השורש”. היא ייסדה את המערכת החינוכית של “מעיינות רבי חייא”; מכשירה ומנחה של צוותי ההוראה בגנים ובתי ספר ומפתחת את תכניות הלימודים בתחומי הידע השונים.

מיכל לינאל היא גננת ומדריכת גנות בגישה “מעיינות רבי חייא”.

“**מעיינות רבי חייא**” הינה גישה חינוכית ייחודית, המפעילה גנים ובתי חינוך תורניים ברחבי הארץ, בגישה המושתתת על תפיסה התפתחותית-יהודית. היא פונה אל הווייתו השלמה של הילד, ומבקשת לתת מענה הולם לכוחותיו השונים – הגופניים, הנפשיים והרוחניים כאחד. בהתאם לכך, עושה הגישה שימוש מובנה ורחב היקף בכלים אומנותיים רבים, החל ממלאכות יד ואומנויות מגוונות, וכלה ביצירה, תנועה, ניגון, סיפור ומשחק. מטרת הגישה היא להצמיח ילדים עם נפש בריאה וגוף בריא, שכוחות השמחה והרצון שבהם – כמו גם יתר מידות אישיותם – מופנים ומכוונים לגילוי עולמם האמוני והפנימי, וליצירת חברה בריאה, ישרה, מאירה ואוהדת יותר במציאות.

הכנה לתפירה (גילאי 2-3)

כהכנה לתפירה יתנסו הילדים הצעירים בהשחלת חרוזים בגדלים שונים.

בתחילה על מחט עבה, ובהמשך, חרוזים קטנים יותר על מחט פלסטיק גמישה ולא חדה.

בהמשך ניתן לתת לילדים להתנסות במשחקי השחלה הדומים יותר לתפירה, בה הילדים מחזיקים מחט עץ המחוברת לחוט עבה, ועל גבי לוח עץ מחורר יוצאים ונכנסים עם המחט בהקשר לתמונה מסוימת.

ניתן גם ליצור אין סוף וריאציות מקרטוני ביצוע, או כל חומר קשיח יחסית, על ידי חירורם במחורר, ולהנחות את הילדים לחבר בין החלקים השונים.

- תפירה ראשונית, שימוש במחט עבה עם חוד כהה: ניתן לילדים חתיכת

לבד (בד שיחסית קל לתפור איתו), וננחה אותם להיכנס ולצאת עם המחט מההיקף אל האמצע, מבלי לתכנן יותר מדי, ובלי להתחייב על צורה מסוימת, אלא רק להתאמן על התנועה ועל המפגש בין הבד למחט. מה שיצא בסופו של תהליך זה, הוא כדור לבד קטן ומהודק (מכמה כדורים כאלו ניתן יצור מובייל יפה לחדר).

- חיבור בין חתיכות לבד זהות בצורתן וגודלן: תפירה בהיקף הצורות ומילויין בחומר מילוי יאפשר לנו הכנת בובה (צורת דג או כל צורה פשוטה אחרת) או כרית קטנה. בשלב זה יש מסלול אותו הילדים צריכים לעבור עם המחט, ולוודא שאין רווחים גדולים מדי בין התפרים, ואם צריך, לעשות את המסלול מחדש ולצופף את התפירה.

- אחרי שהילדים התנסו מספר פעמים בתפירה פשוטה, נוכל לעבור לשלב של רקמה, דהיינו, לתת להם חתיכת בד עם איור פשוט עליו, ולהנחות אותם לבצע תך (תפר) פשוט של כניסה ויציאה, הלוך ושוב, כאשר מחליפים את צבע החוט בהתאם לצבע הקו. למתקדמים יותר ניתן ללמד תך שרשרת, או תך שיניים.

דוגמאות למלאכות של עונות

עם בוא הסתיו יכולים הילדים להכין עלי שלכת מחומרים שונים.

גיל שלוש - הילדים הצעירים יכולים לצבוע שמינית בריסטול לבנה משני הצדדים בגווי שלכת.

הגננת תגזור צורות של עלים מבריסטול, תקפל אותם ותחורר חורים מסביב. הילדים ישחילו חוט צמר בגוון תואם ויתפרו את שני חצאי הבריסטול זה לזה. אפשר להכין באופן דומה כריות משחק בצורת עלים מלבד. כל ילד יבחר צורה מסוימת וגוון מסוים (שני עלים באותה הצורה).

גיל ארבע - לילדים בגיל זה, ניתן לתת עלים מחוררים, או מסומנים בהיקף בנקודות. הילדים יתפרו עם חוט כותנה תואם מסביב. אם יש צורך, הם יכולים לתפור פעמיים על ההיקף כדי שלא יהיו חורים. את הכרית אפשר למלא בחפץ קטן או שעועית, ולתפור בקצה חוטי סאטן.

גיל חמש - בגיל זה, יפעלו הילדים באותו האופן, אך לפני חיבור

בעקבות הסיפור: "בית הקומתים של הרב והרבנית קאפח"

שני העלים, יוכלו לרקום על כל אחד מהעלים את קווי המתאר הפנימיים של העלה, לפי סימון בעיפרון שנוצייר על הלבד. כל אחד כפי רמתו ויכולתו.

הצעה נוספת לחג הפסח:

הילדים יכולים להכין שק אגוזים שיתפרו, והוא יתלווה אליהם בליל הסדר. הם ישמחו להוסיף לתוכו אגוזים בתמורה לכל שאלה שיצליחו לשאול את אבא...

"אֶשֶׁת חֵיל מִי יִמָּצָא" הרבנית קאפח

פתיחה

הביטוי "אשת חיל" מביע התפעלות מאישה רבת פעלים. הרבנית ברכה קאפח הוכתרה בידי רבים כ"אשת חיל" בזכות פועלה הרב. משך עשרות שנים, בהתמדה עיקשת, שזורה רקמת חייה של ברכה קאפח במעשי חסד ובפעולות סיעוד רבות ומגוונות.

כששומעים את צמד המילים "אשת חיל", מיד מתנגן על השפתיים המזמור הידוע, שמושר על ידי רוב קהילות ישראל בליל שבת. על כן בחרנו להעמיק ולחוות אותו בהקשר לרבנית קאפח.

מקור המנהג לשיר את "אשת חיל" לפני הקידוש בליל שבת, הוא מבית מדרשו של האר"י, שאשת החיל, אליה הוא התכוון, היא - השבת, השכינה וכנסת ישראל גם יחד. עם השנים, התקבל גם הטעם ששרים "אשת חיל" כאות הוקרה על עשייתה הברוכה של האישה. ישנן גם פרשנויות אחרות, המקשרות את "אשת חיל" לנשים מסוימות בתנ"ך, או אפילו לתורה עצמה.

"אשת חיל" הוא בעצם הפרק האחרון של ספר משלי (פרק לא, החל מפסוק י) והוא כולל 22 פסוקים, כמספר אותיות האלף-בית העברי. לכל פסוק שני חלקים, כאשר החלק השני משלים את החלק הראשון או מקביל אליו בתוכנו (לדוגמה: "אֶשֶׁת חֵיל מִי יִמָּצָא - וְרַחֵק מִפְּנִינִים מִכָּרָה"), תופעה נפוצה במקרא, ובעיקר בספר משלי. הוא כתוב כאקרוסטיכון, שהוא קישוט ספרותי, בו האותיות הפותחות כל פסוק מסודרות לפי סדר הא"ב: "אשת חיל... בטח בה... גמלתו טוב..." וכן הלאה.

הכרת המזמור באופן מוזיקלי ואורייני

⊕ מטרות

- הילדים ידעו לשיר את "אשת חיל".
- הילדים יבינו חלק ממילות המזמור ומשמעותו.
- הילדים ישערו על מי הוא נכתב.
- הילדים ימצאו את הקשר בין הרבנית קאפח למזמור.

⊕ הכנה

את המזמור כדאי לכתוב באופן גדול וברור (עדיף עם ניקוד).

את אותיות הא"ב המתחילות כל פסוק, כדאי לסמן בצבעים שונים ובצורה בולטת, כדי שהאקרוסטיכון יבלוט.

בין המילים כדאי להשאיר רווח שעליו מודבק צמדן. את האיורים שיוצעו להלן, אפשר להצמיד לצמדן כפעילות במליאה, בעבודה בקבוצה או באופן פרטני.

⊕ הכרת המזמור באופן מוזיקלי ואורייני

באתר "הזמנה לפיוט" מובאים לחנים רבים למזמור "אשת חיל". במשך השנה אפשר להשמיע מספר לחנים של המזמור ב"קבלת שבת" בגן. ניתן גם לבקש ממשפחות הילדים ששרים את הפיוט הזה, להקליט את עצמם, לשלוח לגננת ולהשמיע בגן. אפשרות חביבה אחרת היא, לבקש מאחד מבני המשפחה של הילדים לבוא לגן בקבלת שבת ולשיר את הפיוט כפי שנהוג אצלם.

כדי שהילדים יבינו את משמעות האקרוסטיכון שנמצאת בפיוט אפשר לעשות את הפעילות הבאה: לתת לכל ילד כרטיס גדול (חצי A4) שעליו כתובה אות מאותיות הא"ב. תוך כדי השמעת השיר הגננת עוברת בין הילדים שיושבים במעגל. כל ילד שהיא משתתה לצדו, מרים את הכרטיס שעליו כתובה האות שבה מתחילה השורה. אם עושים את הפעילות הזו מספר פעמים, הילדים מתחילים להבין את משמעות העניין.

המזמור ארוך, ומילותיו לא כל כך מובנות. הרעיונות הבאים יעזרו לילדים להבין חלק ממילות המזמור ואת משמעותו. כדאי לבחור בלחן שבו הזמר שר לאט וברור את מילות השיר.

- ניתן לחלק לכל ילד כרטיס ובו ציור של אחד מאיברי גוף הנזכרים בפיוט (יד, פה, לשון, כפות ידיים, מותניים, זרועות, לב). הילדים צריכים להאזין היטב לפיוט. כשהם שומעים שם של איבר גוף, הם מרימים את הכרטיס. בתום השמעת השיר, הם צריכים להצמיד אותו ליד המילה המתאימה בעזרת הגננת.

- כשהיו שואלים את הרבנית ברכה מי העוזרים שלה בכל פעילויות החסד שהיא עושה, היא היתה עונה: "העוזרים שלי הם הפה שלי, העיניים שלי, הידיים שלי". כדאי לספר זאת לילדים.

- את אותו רעיון אפשר לעשות בהקשרים שונים, כמו: בני משפחה המוזכרים בפיוט (בעל, בניה, בנות), מילים שקשורות לטבע (פנינים, צמר, פשתים, שדה, כרם, שלג), ועוד.

- אפשר להביא סלסלה עם אביזרים שונים, כמו: שרשרת פנינים, צמר, אונייה, לחם, נר, מרבד וסדין ולשאל את הילדים מתי מוזכרים האביזרים הללו בפיוט. הילדים יוכלו לצייר את האביזרים הללו ולהצמיד גם אותם לפיוט.

- אפשר לסמן בצבע שונה את אותיות הא'-ב' הנמצאות בתחילת כל שורה במזמור. בכל פעם ילד אחר יכול להצביע על האות הפותחת של השורה תוך כדי השמעת המזמור.

- אפשר לנצל את ההזדמנות לדבר עם הילדים על מלאכות עתיקות ולא מוכרות, כמו כישור ופלך, ועל הצבעים שני, ארגמן ושש המוזכרים בפיוט. אמנם אלו שמות של צבעים לא ידועים, אך מאחר והם מוזכרים במקרא בהקשרים שונים וגם במגילת אסתר, כדאי שהילדים יכירו אותם. השני הוא גוון של אדום, המופק מביצי כנימת מגן, טפצ'ים שעל עצי אלון. הארגמן הוא צבע בגוון סגול-אדום שהכינו מחלזונות מסוג ארגמונים ושש הוא צבע של פשתן לבן.

- ניתן לשאול איזו מילה מופיעה פעמיים.

- את כל הרעיונות הנ"ל אפשר לעשות גם באופן יחידני. אפשר לתת לילדים דף שעליו כתוב הפיוט ולבקש מהם לסמן את אותיות הא'-ב' הפותחות כל שורה בפיוט, ולצייר ציורים מתאימים ליד מילים שהוא מכיר.

⊕ שיחות בעקבות המזמור

רצוי להרחיב בנושא הצדקה מתוך הנתינה של אשת החיל לעני ולאביון - "כִּפָּה פָּרָשָׁה לְעֵנִי, וְיָדֶיךָ שֶׁלָּחָה לְאַבְיּוֹן". אפשר לראות הרחבה בעניין, בפרק העוסק במעלות הצדקה על פי הרמב"ם (פרק אחרון בהלכות מתנות עניים, בספר זרעים ב"משנה תורה" לרמב"ם).

לאחר שהילדים מכירים את המזמור היטב, אפשר לשאול על מי, לדעתם, נכתב הפיוט. לילדים יהיו תשובות מפתיעות ביותר.

אם אשת החיל שבמזמור מזכירה לאחד הילדים את אמו, סבתו או אשה אחרת, אפשר לשאול במה הן דומות. ניתן גם לסכם את השיחה בהצעה לעטר לאמא את הפיוט ולהגיש לה כמתנה.

לאחר שהילדים יבינו את המזמור, ולאחר שיכירו את דמותה של הרבנית קאפח, אפשר לעמוד על הקשר בין הרבנית למזמור. אפשר לספר לילדים שהרבה אנשים קראו לרבנית: "אשת חיל". אפשר גם לספר סיפורים קצרים על הרבנית, ולשאול אילו מילים שכתובות במזמור מזכירות להם את הסיפור. ראו בכרטיסיות הסיפור.

לאחר שהילדים יכירו את מילות המזמור, אפשר לעשות פעילות שדורשת קשב, ריכוז והאזנה פעילה. בפעילות זאת, מושרת כל שורה במזמור על ידי ילדים אחרים, על פי הוראה שניתנת להם. ההוראה תינתן באמצעות סמליל (לוגו) משתנה. לדוגמה: בתחילת השורה הראשונה יהיה סמליל של חולצה לבנה, ורק ילדים שיש להם חולצה לבנה שרים אותה. בתחילת השורה השנייה יהיה סמליל של חולצה כחולה, ורק ילדים שלובשים חולצה כחולה שרים אותה וכן הלאה.

רעיונות נוספים לסמלילים יכולים להיות מספר ילדים במשפחה, מגדר, גיל הילדים. אפשר גם שהילדים ששםם מתחיל באות שמתחילה את השורה, ישירו את אותה השורה.

פעילות משפחתית בנושא "אשת חיל"

פעילות זאת ניתן לעשות ב"יום המשפחה", ב"מסיבת סבתות" או כפעילות ילדים-אמהות.

את המזמור "אשת חיל" נלמד בעקבות דמותה רבת המעשים של הרבנית קאפח. לרבנית הוענק "פרס ישראל" בשנת תשנ"ט, וכך תיאררה ועדת הפרס את פועלה של הרבנית:

ברכה קאפח מגלמת ערך נעלה של מסירות לסביבה ולקהילה, ומעניקה אור ופתח של תקווה לאלפי אנשים קשי יום, קשישים וחולים, שהחיים לא האירו להם פנים. היא מסייעת ברוחב לב ובמסירות לאלפי משפחות ברוכות ילדים - החל באספקת מזון ובגדים, ובסיוע לבני-מצוה ולזוגות נישאים מעוטי יכולת - וכלה בייזום מפעלים חינוכיים, קייטנות ופעולות חברתיות לשכבות החלשות. היא ידועה במפעל הענק שלה, מפעל "קמחא דפסחא", לקראת כל חג פסח, ובפועלה ובתרומתה הגדולה לרווחת חיילי צה"ל.

אפשר לפתוח את הפעילות בשירה משותפת של המזמור על פי הוראות. כדאי להתאים את ההוראות לקהל היעד ולתת גם הוראות הומוריסטיות.

להלן הצעה להוראות בפעילות הורים-ילדים. אפשר להוסיף גם סמלילים כדי שהילד ידע מה כתוב בהוראה על פי הסמליל. מספר סמלילים מצורפים להוראות:

הפסוק ששרים	הקבוצה ששרה את הפסוק
"אֵשֶׁת חַיִּל מִי יִמְצָא וְרָחֵק מִפְּגִינִים מִכָּרָה".	ילדים
"בְּטַח בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ וְשִׁלָּל לֹא יַחֲסֹר".	הורים
"גִּמְלָתָהּ טוֹב וְלֹא רָע כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ".	ילדים שחגגו גיל 5
"דָּרָשָׁה צִמָּר וּפְשָׁתִים וַתַּעַשׂ בַּחֲפֵץ כַּפֶּיהָ".	ילדים שחגגו גיל 6
"הִיטָה פְּאִינֹת סוּחַר מִמֶּרְחֵק תָּבִיא לַחֲמָה".	בנים
"וַתֵּקֶם בְּעוֹד לֵילָה וַתִּתֵּן טָרֶף לְבֵיתָהּ וְחֵק לְנַעֲרֹתֶיהָ".	בנות
"זִמְמָה שָׁדָה וַתִּקְחָהּ מִפָּרִי כַּפֶּיהָ נִטְעָה פָּרִים".	ילדים שיודעים לספור עד 5
"חֲגָרָה בְּעוֹז מִתְנִיָּה וַתֹּאמֶץ זַרְעוֹתֶיהָ".	ילדים שיודעים לספור עד 10
"טַעֲמָה כִּי טוֹב סִחָרָה לֹא יִכָּהּ בַּלֵּילָה גֵּרָה".	ילדים בכורים
"יָדֶיהָ שִׁלְחָה בְּפִישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תִּמְכּוּ פֶלֶא".	הורים שיודעים לתפור
"כַּפָּה פָּרְשָׁה לַעֲנִי וַיָּדִיהָ שִׁלְחָה לְאַבְיוֹן".	ילדים שסיפרו להורים על הרב והרבנית קאפח
"לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֵג כִּי כָּל בֵּיתָהּ לִבָּשׁ שָׁנִים".	ילדים שבשם שלהם יש את האות י'
"מִרְבָּדִים עָשְׂתָה לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁה".	ילדים שבשם שלהם יש את האות ו'
"נֹדַע בְּשַׁעְרִים בַּעֲלָה בְּשִׁבְתּוֹ עִם זָקֵנֵי אֶרֶץ".	ילדים שבשם שלהם יש את האות ה'
"סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתַנָּה לַפְּנַעֲנִי".	ילדים שבשם שלהם אין אחת מהאותיות שהזכרנו
"עַז וְהָדָר לְבוּשָׁה וַתִּשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן".	ילדים ששרים את "אשת חיל" בערב שבת
"פִּיהָ פִּתְחָה בְּחֻמָּה וַתּוֹרֵת חֹסֶד עַל לְשׁוֹנָה".	ילדים שלא שרים את "אשת חיל" בערב שבת
"צוּפִיָּה הִלְכִיתָ בֵּיתָהּ וּלְחֵם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכֵל".	ילדים שלובשים בגד בצבע לבן
"קָמוּ בָנֶיהָ וַיֹּאשְׁרוּהָ בַּעֲלָה וַיְהַלְלָה".	ילדים שלובשים בגד בשאר צבעים
"רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חֵיל וְאֵת עֲלִית עַל פִּלָּנָה".	הורים שזהו ילדם הבכור
"שִׁקָּר הַחַן וְהָכֵל הִיפִי אִשָּׁה יִרְאֵת ה' הִיא תִתְהַלָּל".	הורים שזהו ילדם הצעיר
"תָּנוּ לָהּ מִפָּרִי יָדֶיהָ וַיְהַלְלוּהָ בְּשַׁעְרֵים מַעֲשֶׂיהָ".	כ-ו-ל-ם!

מה אפשר לעשות בפעילות של "אשת חיל"?

להלן כמה רעיונות לפעילויות המתאימות לקישור בין הרבנית קאפח למזמור "אשת חיל":

- חלוקת הגן למספר מוקדים. כל מוקד יהיה סביב אחד מסיפורי פועלה של הרבנית קאפח (ראו בכרטיסיות הסיפור). בכל מוקד ימתינו אביזרים המתאימים להמחזה וחומרים לפעילות הקשורה להמחזה. להלן מספר הצעות לסיפורים ולפעילויות:

- במוקד: **"מרבדים עשתה לה"** תהיה אפשרות לארוג צמידים קטנים שיחולקו אף הם במהלך ההמחזה. ראו הצעה לאריגה בפעילות הבאה - "טוויה בגן הילדים".

- במוקד: **"תורת חסד על לשונה"** יעטרו הילדים את המזמור "אשת חיל", ויחלקוהו תוך כדי ההמחזה.

- במוקד: **"כפה פרשה לעני"** אפשר להמחזי את הסיפור "תְּמָרִים, שֶׁקָּדִים וְסִלְסֵלֶת בִּיצִים". כמו כן, ישימו הילדים אגוזים בתוך תמרים, כפי שמוזכר בסיפור ויחלקו אותם תוך כדי ההמחזה. לאחר מכן הם יציגו בפני חבריהם וישאלו אותם איפה מוזכר מעשה החסד של הרבנית בשיר אשת חיל.

- במוקד: **"גמלתהו טוב"** אפשר להמחזי קטעים מהסיפור "בֵּית הַקּוֹמָתִים שֶׁל הָרֵב וְהַרְבֵּנִית קֶאפֶּח". כמו כן, לכתוב במוקד זה פתק אישי לכל אחד מילדי הגן, שבו כותבים על מעשה טוב שילד זה נוהג לעשות. תוך כדי ההמחזה אפשר להעניק את הפתק. הגננת יכולה לצרף מתנות קטנות ל"פתק הטוב" שיחולק לכל ילד.

- להפעיל את הילדים באחת מההפעלות שהוצעו לעיל. למשל, שכל ילד ירים כרטיס ובה האות ששורת השיר מתחילה בה.

- חלוקת הגן למספר מוקדים, כאשר בכל מוקד יהיו כלי נגינה ואביזרים המתאימים לריקוד. ההורים והילדים יתכננו ריקוד בהתאם ללחן אחר של "אשת חיל". לאחר מכן יופיעו הילדים בפני חבריהם.

- עיטור המזמור "אשת חיל" עם כל ילד, והענקת המזמור המעוטר לאם הילד.

- תליית כרזות בגן, עליהן כתובים שירים שכתבה נכדת הרבנית, פרופסור אביבית לוי על סבתה.

חסד בגיל הרך

"משך עשרות שנים, בהתמדה עיקשת, שזורה רקמת חייה של הרבנית במעשי חסד ובפעילויות סיעוד רבות ומגוונות והכל במאור פנים ובצנעה."

(מתוך נימוקי השופטים להענקת פרס ישראל לרבנית ברכה קאפח)

מטרות

- הילדים יפתחו רגישות ויכולת נתינה לאחר.
- הילדים יפנימו ערכים של עזרה לזולת, כיבוד הקשיש ועוד, בהתאם למעשה החסד.
- הילדים יפתחו כישורי חיים, כמו: התמדה, חריצות ועבודת צוות.

האם ניתן לחנך לחסד בגיל צעיר?

הרבנית קאפח טבעה בהליכותיה את האמרה: "חפש את המצוה". היא לא ציפתה שיפנו אליה בבקשה לעזרה, אלא יזמה אותה מתוך אכפתיות ורגישות לסביבתה. לדוגמה: באחד הימים היא ראתה ילד בוכה. מיד שאלה אותו לפשר בכיו, והוא סיפר לה שכל החברים שלו הלכו לקייטנה, ורק הוא נשאר בבית כי להוריו לא היתה אפשרות כספית לשלם עבור קייטנה. הרבנית הבטיחה לו שבשנים הבאות הוא יוכל לצאת לקייטנה ואכן עשתה זאת. ישנם עוד מעשי חסד רבים שעשתה הרבנית, שמהן אפשר ללמוד, שאת החסד לא צריך לחפש במקומות רחוקים, עלינו רק לפתוח את לבנו לסביבתנו.

מהו חסד? חסד הוא הטבה כלפי מי שאין כל חובה להיטיב עמו, והטבה זאת היא מבלי לקוות לשכר.

איך נוכל להנחיל לילדי הגן את תכונת החסד, כך שהיא תהפך להרגל ולמוטיב בסיסי בהליכותיהם, ולחנך אותם בדרך התורה, המחייבת את היחיד בנתינה למען הזולת והקהילה? האם ניתן לחנך ילד, הנמצא בשלב האגוצנטרי, להפנים ערכים סוציאליים?

רבי ישעיהו הורוויץ, בספרו "שני לוחות הברית" (מכונה: השל"ה, על שם ראשי התיבות של ספרו), מצטט את מאמר חז"ל (שבת קנב, א): "ינקותא כלילא דוורדא" - ימי הינקות הם נזר ורדים, ומפרש, ש"כל מה שקונה בנפשו בילדותו - נשאר כן בטבע קיים כל ימיו".

בדברי חז"ל יש התייחסות גם לזמן החינוך למצוות. למשל: "קטן שאינו צריך לאמו, מדרבנן הוא דמחייב" (סוכה ב, ב), ורש"י מסביר שם, "שהזקיקו להרגיל את הקטן למצוה שהוא ראוי לה, כדי שיהא מחונך ורגיל למצוות".

הרש"ר הירש ("יסודות החינוך") כותב במפורש על הצורך המוקדם בחינוך ילדים בכלל: "לפי דעתי, הגיל המכריע בחינוך... הוא גיל הינקות - שנות החיים הראשונות".

במקום אחר הוא מתייחס ספציפית לחינוך למוסריות, ואומר ש"כדי להכשיר אדם שיוכל להגיע לשלמות מוסרית, מן ההכרח להקדים ולפתח את התכונות המוסריות שבו מהגיל הרך ביותר...".

השל"ה (שער האותיות ד, כג) כותב, ש"צריך להרגילו ולחנכו במידות טובות וישרות מעת שיוכל לדבר... ויתחיל בו מבן שנתיים או שלוש שנים להדריכו בכל".

אף הראי"ה קוק אומר, ש"החינוך הפשוט, מתחיל משבא הילד לכלל איזו הכרה".

טוויה בגן הילדים "ידיה שלחה בפינשור וכפיה תמכו פלך"

ההצעות והתמונות באדיבות הגן של אורלי שבח וצוותה: אילה חמילבסקי, ליהי זוהר וזמירה מנחם. גן מילוא, "גן בבוסתן", עיר גנים, ירושלים.

מטרות

- הילד ילמד לטוות.
- הילד יפעיל את הדמיון והיצירתיות שלו במציאת חוטי השתי והערב ושילובים במעשה הטוויה.

פתיחה

אריגה היא מלאכת יד עתיקה, שבה הופכים חוטים ליריעת בד, על ידי יצירת דוגמאות שתי וערב, באמצעות נולי אריגה. "שְׁתִּי וְעֶרֶב" היא שיטת אריגה, בה שוזרים חוטי אריג אופקיים בין חוטים אנכיים, ובכך יוצרים יריעת בד צפופה. מקור השם "שתי", הוא מלשון תשתית, שכן, הוא נתלה על הנול והחוטים מהווים את היסוד; השם "ערב" הוא מלשון עירוב, שכן הוא נשזר בין חוטי השתי. לאריגה משמשים חומרים שונים: כותנה, פשתן, צמר ואפילו ניילון.

ה"נול" - הינו המסגרת. על גבי הנול קושרים את חוטי השתי. בעזרת מחט, המכונה "סירה", מובילים את חוטי הערב למעלה ולמטה כמו סירה בין הגלים. שורה אחר שורה יוצרים יריעה, משטח ארוג. להלן יוצעו הצעות לטוויה, אך כדאי שהן יהיו בסיס ותשתית שעליהם תוסיפו כיד הדמיון הטובה.

הצעות לטוויה בגן הילדים

- התנסות רקמה על גבי רשתות פלסטיק בעלות חורים גדולים. הילדים רוקמים בעזרת שרוכי נעליים צבעוניים או בעזרת חוט שנוח לאחיזה ולהשחלה.

- על גבי מסגרת ישנה של חלון עץ אפשר לקשור חוטי שתי. רצוי שחוטי השתי יהיו בשני צבעים שונים על מנת להקל על הילדים למצוא את צבע החוט שתחתיו צריך להשחיל את חוט הערב. חוטי הערב שהילדים טווים הם סרטים צבעוניים. פעילות זאת מהנה,

מאחר שהטוויה מהירה והתוצאה צבעונית. היות ומסגרת זו נועדה לאימון הפעולה, גם פרימת השטיח מלמדת על החיבור בין השתי לערב.

- הכנת תחתית לסיר חם - על גבי תקליטור משומש אפשר להשחיל חוט שניתן להכין מחולצות ושקיות ניילון. הילדים בוחרים חוטים ועוסקים בטווית שתי וערב. ברמה גבוהה ניתן לגזור את השטיח העגול שנוצר.

- אפשר לתת לילדים בד יוטה על מנת שהם יפרמו אותו ויחושו באופן הזה את חוטי השתי והערב.

- אפשר להכין נול תלוי מקולב. חוטי השתי מוכנים כשבתחתיתם חרוזים המשמשים כמשקולות. ניתן לתלות נול זה בחצר על מתקנים או על גבי. ניתן לטוות חומרים שונים - טבעיים או מלאכותיים - כמו עלי כפות תמרים.

- טוויה מחומרי טבע - הילדים יתבקשו לחפש בשטח טבעי פתוח חומרי גלם שונים, כגון: ענפים, מקלות עץ, כפיסי עץ - על מנת לייצר מסגרת לנול פשוט. חוטי השתי יקשרו בפשטות על מסגרת זו, וגם עבורם ניתן להשתמש בחומרים טבעיים, אותם יאספו הילדים. התוצאה היא מעין תמונה, השוזרים בה חומרים טבעיים.

הרב אלישע אבינר (מתוך: "אמונת החינוך") משלב בדבריו את הגישות הפסיכולוגיות, שמצביעות על חשיבות העברת מסרים והפנמת נורמות חינוכיות בגיל הצעיר, ואומר ש"את העשייה החינוכית אנו מתחילים מהרגע שהילד הוא בר הבנה, ולפעמים גם לפני כן. ידועה דעתם של פסיכולוגים אחדים, ששנות הינקות והילדות מטביעות רושם בל יימחק על הילד, ונקבעים אז קווי האופי שלו. לכן אין לזלזל בחינוך של הגיל הרך, ואף ראוי להשתדל לפתוח בעבודה חינוכית כמה שיותר מוקדם".

אכן, פסיכולוגים שונים, כמו בנדורה וקליין, הדגישו, שהגיל הרך הוא קרקע נוחה לקליטת זרעים ולהשרשתם בעתיד, ושההתמקדות בחינוך מוסרי בגיל הצעיר, עשויה להניב תוצאות חיוביות. הם סברו שבגיל הרך חשוב מאוד לחנך לערכים, למרות שהם נמצאים בשלב האגוצנטרי.

איך מחנכים לחסד בגיל הרך?

⊕ דוגמה אישית

יצירת מערכות יחסים, שבהם יש כבוד והערכה הדדיים בין גננת וילדים, היא הכרחית להצלחת העברת מסרים לדור הצעיר. הרב שלמה אבינר אומר שעצם האישיות של גננת בעלת מידות, היא עיקר החינוך למידות טובות. הוא מציע גם להפגיש את הילדים עם אנשי חסד, או לספר סיפורים על דמויות כאלה ("תורת אמך - פרקי חינוך", עמ' 15).

⊕ פעילות חוויתית

פיאז'ה סבר, שהדרך להפנמת למידה היא באמצעות התנסות חווייתית. מכיוון שחסד הוא דבר מופשט בשביל הילדים, לא מספיק להבהיר אינטלקטואלית את חשיבות העזרה לזולת, אלא צריך ליצור סיטואציות מעשיות, שיטביעו רושם חזק על חיי הרגש, ודרכו על הכרתו והשקפת עולמו של האדם. קביעתו הידועה של בעל "ספר החינוך" - "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות" - מתאימה מאוד לעניין זה.

⊕ הרגל והתמדה

חוויה חד-פעמית אין בה די כדי לחנך ילדים. יש צורך בהרגל והתמדה. הרגל נקנה על ידי הישנות רבה של תהליך מסוים, עד שהוא הופך לטבע שני. אם נעשה את פעולות החסד בזמנים קבועים נוכל ליצור הרגל והתמדה. למשל: בכל יום שישו ניתן לאפות חלות בגן ולחלקן למשפחות לפי הצורך (לכבוד לידה או בגלל מחלה), הליכה לבית אבות בראשי חודשים, ונתינה אחרת לקראת החגים. השימוש בטכניקת ההרגל, המבוסס על "המוכר והידוע", מקנה ביטחון ויציבות בעולמו של הילד.

⊕ סיפורים

הרב שלמה אבינר עומד על כך ("תורת אמך - פרקי חינוך"), שהספרות היא מכשיר חינוכי, שיכול להוציא מן הכוח אל הפועל רגשות עדינים הגנוזים בנפשו של האדם. על כן כדאי לחפש סיפור המעורר רגשות שכאלו. אפשר לספר על אברהם אבינו איש החסד, על חכמים המוזכרים באגדות חז"ל, ועל דמויות מופת מגדולי ישראל שנתייחדו במעשי חסד. ההזדהות עם גדולי ישראל והרצון לחקות את מעשיהם ישרישו בילד הרך את הכמיהה לעשיית הטוב, בבחינת: "מעשה אבות סימן לבנים".

⊕ עיבוד חווית ההתנדבות

לאחר כל עשייה, כדאי לשחזר יחד עם הילדים את החוויה אשר הם עברו. אמנם הילדים צעירים, ולא כל כך מבינים את החשיבות של העשייה שלהם, אך ניצני הסברים יכולים להינתן כבר בגיל הגן. גם השיתוף בחוויה האישית חשוב - הן לילד המספר והן לילדים המקשיבים.

הצעות למעשי חסד בגן הילדים

⊕ פתיחה

לפני שחושבים על פעולות חסד, הדורשות התארגנות מיוחדת, צריך לזכור שישנם חסדים קטנים שלא דורשים מאמץ מיוחד, וקל להנחיל אותם לילדים. למשל - להקדים שלום לאנשים. גם חיוך מאיר פנים יכול לגרום שמחה גדולה מאוד לאנשים, כמו שאמר ר' יוחנן: "טוב המלכין שיניים לחבירו, יותר ממשקו חלב" (כתובות ק"א, ב).

⊕ בתוך כותלי הגן

• אפשר לפתח בגן שיחה שמטרתה לפקוח את עיני הילדים, ולפתוח את לבם לזולת. אפשר לשאול אותם כיצד ילדים בגן יכולים לעזור זה לזה. למשל, לשאול האם יש ילד שחושב שהוא יכול לעזור לאחר (כמו, לדוגמה - עזרה בסגירת רוכסן), או לשאול האם יש ילד שנתקל בקושי בגן, והיה רוצה שמישהו יעזור לו (לדוגמה: ילד שמתקשה להיפרד בבוקר מהוריו ומבקש עזרה בכך).

לשם דוגמה, בגן "מורן" שביוקנעם עילית, הילדים הבוגרים בגן מלווים את הילדים הצעירים בכל פעילויות הגן. הם מסבירים להם איך נוטלים ידיים, ועוזרים להם להתארגן לארוחה. הם משחקים עמם ומהווים דוגמה אישית. הגננת אוסנת בוזגלו שיזמה את ה"חסד" המבורך הזה, מספרת שבזכות החסד הזה, הילדים הצעירים התאקלמו בגן בקלות רבה יותר, והילדים הבוגרים הועצמו ולמדו להיות אחראים.

• ביקור חולים - כאשר ילד מילדי הגן נעדר, הגננת יכולה להציע לשאר ילדי הגן לבקר, עם תשורה קטנה, כגון ציור. כדאי שהגננת תברר קודם לכן, אם אפשר ומותר לבקר את הילד.

⊕ עם הפנים לקהילה

במקביל לעשייה התוך-גנית, אפשר לשוחח עם הילדים על חסד בקהילה. להסביר להם מהו חסד. אפשר להביא דוגמאות מהחסד שאותו עשתה הרבנית ברכה, או דוגמאות אחרות הקרובות לעולמו של הילד.

רעיונות אפשריים לחסד, הם: אימוץ זקנים ערירים, הבאת חלות או תשורה לאם יולדת, עזרה בקילוף ירקות בבית תמחוי סמוך לגן, שימוש בכספי קופת הצדקה לגבאי בית כנסת סמוך לגן או למטרה אחרת, איסוף פסולת בגן שעשועים סמוך, אימוץ עולים חדשים, ביקור בבית אבות או במרכז לנכים, ביקור במרכז קליטה, אימוץ חיילים, אימוץ דמות מוכרת כמו השומר שבשער, יצירת קשר עם קשישים במועדון יום ועריכת פעילויות משותפות, כגון: תפילה, הוצאת ספר תורה, ריקוד או סיפור מומחז.

⊕ הרחבת מעגל השותפים

כדאי לסחוף את ההורים לפעולות משותפות. למשל, משפחה ותיקה תאמץ משפחת עולים, בגן שיש בו עולים.

אות הצטיינות חסד בחמ"ד

כדי לטפח ולהעצים את מידת החסד כערך חינוכי עליון, הוחלט בהנהלת החמ"ד על הענקת אות הצטיינות חסד בחמ"ד, לגני ילדים ובתי חינוך יסודיים ועל-יסודיים, המרבים לעסוק בחסד, ורואים ברכה בעמלם. מטרתו של תהליך זה הוא להרחיב את מעגלי החסד במוסדות החמ"ד, ולאפשר לתלמידים רבים לחוות את רגש הנתינה. פעילות זו יכולה להוות עבורם מקור של השראה לפעילויות חסד שונות, ולטפח את מידת הנתינה לאורך ימים ושנים, מתוך אמונה שטיפוח ערך החסד והנתינה כאורח חיים, מהווה חיבור מעשי ואמוני לעולם התורה.

"הנשר הגדול" בגן הילדים הרב קאפח והרמב"ם

דמותו של הרמב"ם

כדי להכיר ולהבין את הליכות חייו של הרב קאפח, יש להכיר תחילה את מי שהיווה עבורו את ההשראה לכל תחום בחיים - הרב משה בן מימון, **הרמב"ם**.

הרב קאפח נחשב לגדול העוסקים בתורת הרמב"ם בימינו. הרמב"ם היה מורו ורבו, ומשנת הרמב"ם, על כל חלקיה - ההלכתי, ההגותי, האמוני, והמידותי - היתה לו לתורת חיים הלכה למעשה. הרב מרדכי אליהו אמר בהספדו, בפני ציבור האלפים שליוו את הרב קאפח למנוחות: "מי שהיה רוצה לדעת איך הרמב"ם התנהג, היה צריך להסתכל על הרב קאפח" (הרב רצון ערוסי, "הצופה").

סבו, הרב יחיא, הצליח ביגיעה רבה לאסוף את כל כרכי הפירוש למשניות של הרמב"ם, שחלקים ממנו לא מצויים בשום מקום אחר בעולם אלא בבית קאפח.

הרמב"ם היה מגדולי הפוסקים בכל הדורות, מחשובי הפילוסופים בימי הביניים, איש מדע, חוקר ומנהיג. הוא זכה להכרה מצד כל קהילות ישראל כמנהיג וכסמכות רוחנית. רבים ראו בו את המנהיג הגדול ביותר שקם לישראל מאז משה רבנו, וקבעו: "ממשה (-רבנו) עד משה (-בן מימון) לא קם כמשה (בן מימון)". עם זה, בזמנו עוררו כתבי הרמב"ם גם תגובות של התנגדות קשה - גם בשל השימוש שעשה בפילוסופיה היוונית, גם משום שלא הביא את המקורות ב"משנה תורה" ומסיבות נוספות.

הרמב"ם נולד בספרד בשנת 1138 למשפחת דיינים מפורסמת. בעקבות כיבוש ספרד על ידי קבוצה מוסלמית קנאית, נדדה המשפחה בגלילות ספרד ובמרוקו. בשנת 1165 הפליגה המשפחה לארץ ישראל, וכך מתאר הרמב"ם את המסע שהתרחש לפני כ-900 שנה (ספר חרדים, מצות התשובה, ג):

בארבעה ימים לחודש אייר נכנסתי לים, וביום שבת, עשירי לאייר, שנת תתקכ"ה, עמד עלינו נחשול שבים לטבענו והיה זעף גדול בים... יצאתי מן הים בשלום ובאתי לעכו, ונצלתי מן השמד והגענו לארץ ישראל. יום זה נדרתי שיהיה יום ששון ושמחה...

יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו. ובאחד בשבת, ט' בחודש חשוון יצאתי מירושלים לחברון, לנשק קברי אבותיי במערה... וכשם שזכיתי וראיתי בחורבנה - כך אזכה אני, וכל ישראל, לראות בנחמתה, אמן.

בסופו של דבר המשיך הרמב"ם מארץ ישראל למצרים, ושם תפס מקום מרכזי בהנהגת הקהילה היהודית ושימש כרופא בחצר המלוכה.

חיבוריו של הרמב"ם

חיבורים רבים חיבר הרמב"ם ובמגוון תחומים. כל הספרים (מלבד "משנה תורה") נכתבו בערבית, אך באותיות עבריות. הידועים שבהם הם:

- **פירוש המשנה** - פירוש זה חיבר הרמב"ם בצעירותו. משולבות בו שלוש הקדמות העוסקות בנושאים אמוניים: הקדמה למשנה, לפרק "חלק" (-הפרק האחרון של מסכת סנהדרין) ולמסכת אבות, המכונה: "שמונה פרקים".
- **"משנה תורה"** - הגדול והחשוב בכתביו של רמב"ם הוא ה"משנה תורה", המכונה גם "היד החזקה" משום שיש בו ארבעה עשר (יד) כרכים. כל כרך מחולק למספר ספרים, לפי חלוקה הגיונית של נושאי התורה.

ה"משנה תורה" הוא ספר הלכה - סיכום של כל חוקי התורה והמצוות. הספר מציג שילוב של הלכה עם פילוסופיה, ונועד מלכתחילה לכלל הציבור, ולא רק לקהל מצומצם של דיינים ולמדנים.

בכתיבת הספר נמנע הרמב"ם במתכוון מאזכור חילוקי דעות ומחלוקות, ואף לא ציין את מראי המקום של

מקורותיו. הרמב"ם בחר להציג את דבריו בניסוח פסקני ואחיד, ובצורה תמציתית ובהירה - "כדי שיהא קל לרוב בני האדם".

הרמב"ם קרא ליצירתו זו "מִשְׁנֵה תורה", משום שראה בה ספר המשלים את ספר התורה - ספר שכולל בקיצור ובבהירות את כל ההלכות והפסיקות הנוגעות לאורח החיים היהודי, של הפרט ושל הכלל.

- **"ספר המצוות"** - כללים למנייה נכונה של תרי"ג מצוות התורה כולל פירוט שלהן (לא כולל מצוות שחודשו על ידי חכמים).

- **"מורה הנבוכים"** - ענייני אמונה ומחשבת ישראל.

- **אגרות הרמב"ם** - כמנהיג ציבורי וכדמות מרכזית בעולם התורני, שלח הרמב"ם אגרות רבות. חלק מהן ארוכות ומהוות למעשה מאמרים בנושאים שונים. המפורסמות שבהם: **"איגרת תימן"** - איגרת עידוד לבני תימן והדרכתם בעקבות קשיים שונים ו"**אגרת השמד**" - הדרכה להתנהגות בימי שמד.

- כמו כן, כתב הרב **ספרי רפואה**.

הרמב"ם היה בקי גם בתורה וגם במדעים השונים על בוריים. החתירה להחכים בתחומים רבים ולחפש תיאום והרמוניה ביניהם היא מיסודותיה העקרוניים של משנת הרמב"ם.

הרמב"ם כתב על נושאים מגוונים. מעניינת מאוד היא גישתו לגבי החינוך בגיל הרך. הוא הבין לנפשו של הילד, ואת קו מחשבתו, והציע דרך חינוכית להוראה - לשלב הנאה עם הלימוד, "שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה" (פירוש המשנה לרמב"ם, הקדמה לפרק "חלק"):

כי נער קטן, הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה... בהכרח יצטרך המלמד שהוא יותר שלם ממנו, שיזרז אותו על הלימוד בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא - ואתן לך אגוזים, או תאנים. או, אתן לך מעט דבש, ובזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא, כדי שיתנו לו אותו המאכל.

מורשת הרמב"ם בגן הילדים

⊕ עליית הרמב"ם לארץ ישראל

מה אפשר לעשות בגן עם מורשתו של "הנשר הגדול" (כינוי לרמב"ם)?

אפשר לספר את סיפור עלייתו לארץ, ולסמן במפת הארץ את המקומות בהם ביקר. כדאי לשאול את הילדים למה הוא הגיע דווקא למקומות הללו.

⊕ מפגש עם "המשנה תורה"

לפני שנתיים הכרנו לילדים את "קיצור שולחן ערוך - מקור חיים". השנה נוכל ללמוד איתם מה"משנה תורה" של הרמב"ם, שהוא אחד משלושת עמודי ההוראה, שלפיהם פסק רבי יוסף קארו בספרו "שולחן ערוך", המהווה את ספר הפסיקה המרכזי בישראל, זה חמש מאות שנה.

ה"משנה תורה" כתוב בצורה ברורה ובלשון שהילדים יכולים להבין. למשל, כשמדברים בגן על הכבוד והיקר שחש הרב קאפח כלפי התורה בכלל, וכלפי כתבי היד העתיקים, אפשר ללמוד עם הילדים בקדם-תפילה מהלכות ספר תורה, פרק י' ב"משנה תורה". הלכות אלה עוסקות בכבוד שאנו צריכים להעניק לספר התורה, למשל - קימה לפניו, בעת שמוציאים אותו מארון הקודש.

⊕ שמונה מעלות בצדקה

ניתן ללמוד עם הילדים את "שמונה מעלות בצדקה". הקטע לקוח מתוך ה"משנה תורה", בחלק המברר את חוקי הצדקה, שנקרא: "הלכות מתנות עניים", והוא עוסק בדרגות השונות של מתן הצדקה, המסודרות לפי מידת המוסריות שבצדקה.

"תהליך תיכון" בגן הילדים יצירת בית הקומתיים של משפחת קאפח

בעקבות התנסות במרכזי מדעים: רוני אלטמן, גוש עציון, וסמדר פניני-כהן, "גילוי" הרצליה

מטרות

- הילדים יפתחו יכולת תכנון, פתרון בעיות, דמיון ויצירתיות.
- הילדים ירחיבו את אוצר המילים שלהם, בקשר ל: סוגי חומרים, שמות חומרים, תכונות חומרים, הכרת כלי עבודה ותפקידם ומושגי מרחב.
- הילדים יפתחו את יכולת המוטוריקה העדינה.
- הילדים יפתחו מיומנויות חברתיות על ידי עבודת צוות.
- הילדים ילמדו לעשות שימוש חוזר בחומרי פסודת שונים.

טכנולוגיה היא פעילות אנושית, שמטרתה לשנות את הסביבה הטבעית, כך שזו תתאים לצרכי האדם. אחד היעדים של תכנית הלבנה במדע ובטכנולוגיה בגן הילדים, הוא עיסוק בתהליך תיכון. תהליך תיכון הוא סדרת פעולות תכנון וביצוע, המאפשר פתרון של בעיה טכנולוגית באופן שיטתי, והוא מסתיים לרוב בבניית מוצר. הכוונה היא לאפשר לילדים להוציא רעיון מהכוח אל הפועל, תוך שימוש במאפייני תהליך התיכון, על פי מידת יכולתם. השתתפות בתהליכי החקר והתיכון גורמת לשיתוף הילדים ביצירת הידע במקום שינונו.

תהליך התיכון כולל: איתור בעיה או צורך ← העלאת רעיונות לפתרון (סיעור מוחות) ← בחירת פתרון מתאים ← תכנון ← ביצוע ובחינת הצורך בשיפור הפתרון.

תהליך זה, בו הילד שותף פעיל ליצירת סביבת המשחק שלו, יוצר הרבה סקרנות, מוטיבציה ולמידה משמעותית עבור הילד. הגננת יכולה לעודד את הילדים להעלות מגוון רעיונות למוצר, לכוונם להיעזר בשרטוטים ולסייע להם באיתור מידע הנדרש להם לצורך בנייתו. חשוב לזכור שכדי להוביל לפיתוח דפוסי חשיבה הדרושים בתהליך התיכון, צריך לחשוף את הילדים להרבה התנסויות בתהליך מסוג זה.

הכנות מקדימות

- איסוף אריזות בגדלים שונים.
- איסוף גרונאות מפסולת ביתית ותעשייתית, ממוינות על פי סוג: בד, עץ, כפתורים וכן הלאה.
- הכנת חומרי עבודה: סוגים שונים של דבק, סוגים שונים של כלי מדידה ועוד.

תיאור הפעילות

פתיחה

לאחר שהגננת סיפרה את הסיפור: "בית הקומתיים של הרב וְהַרְבֵּית קאפח" היא יכולה להציע לילדים לבנות דגם של בית הקומתיים. כדאי לעשות זאת בשני שלבים:

שלב ראשון: בנייה של גוף הבית

הגננת יכולה להציע לילדים מגוון של קופסאות קרטון. בין הילדים ניתן ליצור דיון, בתיווך הגננת, בו חושבים איך להכין בית לבובות מהקרטונים. מעלים רעיונות, מתכננים, מנסים ופותרים בעיות הצצות בדרך.

"שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו" - כלומר, שמונה סוגים יש במצוות צדקה, וכל אחד מהם מעלתו גדולה משל חברו:

1. המעלה הגדולה מכולם - **זה המחזיק ביד ישראל**, שאין לו מעות די מחסורו, ונותן לו מעות במתנה או בהלוואה, או שדואג לו שתהיה לו פרנסה על ידי שמכניסו באיזה עסק בשותפות וכיוצא בזה, שלא יצטרך בכלל לצדקה.
2. מעלה פחותה מזו, הנותן צדקה לעניים, **ואינו יודע למי הוא נותן, וגם המקבל אינו יודע ממי הוא מקבל**. שהרי זו מצוה לשמה, שאין איש יודע ממצות הצדקה שהוא עושה, וגם אין לו שום טובת הנאה בעולם הזה ממה שהוא עושה. וכגון מי שתורם בסתר לאיזה מקום של תורה או של עניים, ואין המקבלים יודעים מי הוא, וגם הוא אינו מכיר מי הם העניים שהוא נותן להם.
3. פחות מזה, **שיודע הנותן למי הוא נותן, אבל המקבל אינו יודע ממי קיבל**. כגון גדולי ישראל שהיו הולכים בסתר ומשליכים צדקה בפתחי העניים. ובכלל זה מי שהוא דואג לעשות "משלוח" של מצרכים לבתי עניים, או שהוא שולח להם "תלושים" בעלי ערך.
4. מעלה פחותה יותר, **שיודע המקבל ממי הוא מקבל, אבל הנותן אינו יודע למי נתן**. כגון גדולי החכמים שהיו צוררים המעות בסדין, והיו מפשילין לאחוריהם בשכונות עוני, שיקח מי שהוא צריך לקחת.
5. פחות מזה, שיתן לעני בידו **לפני** שיבקש ממנו צדקה.
6. פחות מזה, שיתן לו **אחר** שביקש ממנו צדקה.
7. פחות מזה, שנותן לו פחות ממה שראוי לתת לו, אבל עושה כן **בסבר פנים יפות**.
8. פחות מזה, שיתן לו **בעצב** על כך שהוא מוציא מממונו לאחרים.

את מעלות הצדקה אפשר להביא בפני הילדים במגוון סוגי למידה:

- **שיחה** - לשוחח עם הילדים על חלק מהמעלות תוך התמקדות על הרצון למנוע מהמקבל את תחושת ההשפלה, ומהנותן את תחושת הגאווה.

- **מדרש תמונה** - לצייר חלק ממעלות הצדקה ולהביא אותן כמדרש תמונה. באופן כזה קל יותר לילד לדרג את מעלות הצדקה.
- **סיפורים** - אפשר לספר סיפורים על גדולי ישראל מהספרים "כה עשו חכמינו", או סיפורים על סיטואציות שמוכרות לילדים, ולשאול את הילדים איזו ממעלות הצדקה מופיעה בסיפור. לדוגמה: לשאול את הילדים - אם שמים כסף בקופת צדקה - איזו מעלה זאת? אם הולכים ברחוב, ונותנים כסף לעני שמקבץ נדבות - איזו מעלה זאת, ומה עדיף? לעשות כסיטואציה הראשונה או השנייה. הצעות לסיפורים מתוך "כה עשו חכמינו", הקשורים, למשל, למעלה השישית: "בזכות צדקה" חלק ב', עמ' 167; "בחצי כיכר לחם" שם, עמ' 171.
- **משחק תפקידים**, והצגה של המעלות השונות.

- אפשר להכין מרכזים שונים, שבכל אחד מהם יש ריכוז של חומרים שונים:
- מרכז העץ - שבו יהיו חתיכות עץ, מקלות ארטיק, גפרורים, פטיש ומסמרים ליצירת רהיטים, דבקים שונים.
 - מרכז הבדים - ליצירת שמלות, מחט קהה וחוט, דבקים.
 - מרכז פסודת מחומרים שונים - להכנת מוצרי המזון, דבקים.

ישנה אפשרות להציב את הצד הפתוח של הקופסה מלמעלה, מלמטה או מהצד. כדאי שהילדים יחשבו באיזה אופן כדאי להניח את הצד הפתוח של הקופסה, בדרך שתהיה הנוחה ביותר לשחק בבית. אם אין תמימות דעים, אפשר להציע לילדים לערוך הצבעה.

צילומי הבית יסייעו אף הם לראות כיצד נראה הבית מבחוץ:

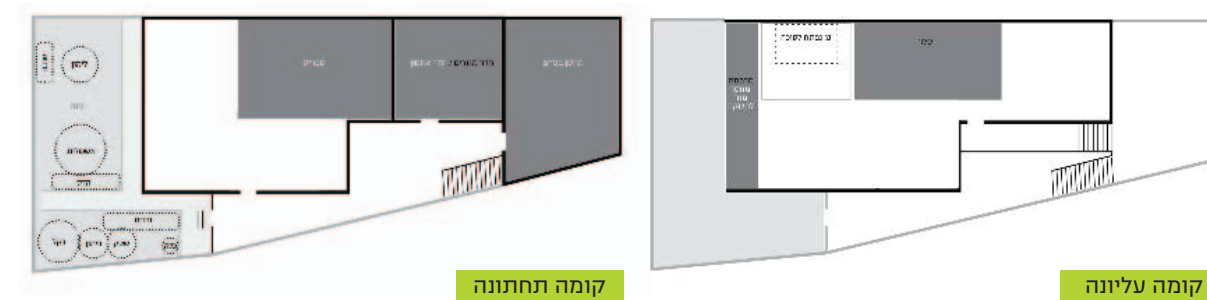

דוגמאות של קופסאות להשראה:

© שלב שני: אבזור החדרים

לאחר שהבית עומד על תלו, אפשר לדבר על החדרים הידועים להם מהסיפור. מצורף בזה שרטוט הבית. אפשר להראות אותו לילדים ולהסביר איך מסתכלים עליו.

כדאי לחשוב מה צריך להיות בכל חדר. תוך כדי שהילדים מעלים רעיונות, הגננת יכולה לערוך רשימה (על ידי ציור) של מה שהם מציעים.

לאחר שרשימת הפריטים מוכנה, כל אחד בוחר מה הוא מתכוון להכין (ניתן לעבוד לבד או עם חבר). יש לבחור את החומרים המתאימים, לתכנן את המוצר (על ידי ציור, הנחה של החומרים, חשיבה וכו') ולעבור לשלב הביצוע.

בעקבות הסיפור: "קפסת החרקים"

מתוך ההצגה: "פה גרים תורה ומעשים טובים"

התבוננות בטבע

פתיחה

ביהדות ניתן למצוא כמה גישות לנושא ההתבוננות בטבע. הרמב"ם מציין את חשיבותה של ההתבוננות בטבע כדרך וכאמצעי לקיום המצוה של אהבת ה'. על ידי חקר ולימוד המדעים, יוכשר האדם ויובל לידיעת ה', כפי שכתב הרמב"ם בספרו "משנה תורה" (ספר המדע, הלכות יסודי התורה ב, ב):

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו?
בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים,
ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ,
מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר,
ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול...
שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

הרב קאפח, שהיה נאמן לתפיסתו של הרמב"ם בכל תחומי החיים, התייחס אף הוא לנושא ("הולך תמים", עמ' 201):

אותם לימודים הנקראים משום מה "לימודי חול" - לגמרי אינם חול... אם לומדים מדעים הללו לשם פרנסה, כדי להתפרנס בהוראתן או בשימושן - הרי הם מצוה. ואם... ללימודי ידיעת ה' - הרי הן קודש!

הרב קאפח סבר שתורה ומדע צריכים לדור בכפיפה אחת - לא משום צורך או סתגלנות - אלא מתוך שלמות וכאידיאל. לדעתו, מי שרוצה להכיר את הקב"ה, צריך להסתכל על השמים, להכיר את העולם ולחקור בעלי חיים. הוא שימר את הקשר בין התורה לחיי היומיום על ידי הכרת תנאי החיים, הכרת עולם הצומח ובעלי החיים. המסורות שהיו ליהודי תימן גם עזרו לו בכך.

יחסו של הרב למדע היה אמביוולנטי. הוא הכיר ואף הוקיר את תחומי המדע ותרומתם להבנת ההלכה. גם דרך חקירתו היתה מדעית ונעשתה בדרך אמפירית. יחד עם זאת, גישתו ודרך הסקת מסקנותיו, הראו מחויבות מוחלטת לעקרונות ההלכה. הוא נהג להתייחס למובאות מדעיות בדברי חז"ל או ברמב"ם, ועם זאת לא נרתע, לעתים, מלומר שחז"ל התייחסו למציאות לפי הידע שהיה בידם, ללא מכשירי מדידה מדויקים.

משחר ילדותו רכש הרב ידע רב ומגוון בתחומי מדע שונים, באופן המבוסס בעיקר על לימוד עצמי מספרים שהיו בהשגתו, ועל בדיקה מקרוב ובחינה עצמית של התופעות והידע המדעי. כשם שרבי יהודה הנשיא שהה שישה חודשים בחברת רועי בקר כדי ללמוד מהם על מומי הבהמות - כך גם הרב קאפח עסק שעות רבות בלימוד על בעלי חיים וצמחים בצורה מדוקדקת ויסודית. הוא לא סמך על ידיעות מכלי שני, אלא בדק כל דבר בעצמו, אף שלעתים היה צריך להקדיש לכך ימים רבים. השכלתו של הרב קאפח היתה רחבה והקיפה תחומי מדע רבים.

הרב היה מודע לתוקפם ההלכתי של זיהויים המוצעים לצמחים ולבעלי חיים, והיה אחד הבודדים, בין אנשי ההלכה בדורות האחרונים, שהעז להביא את הזיהוי באופן חד וברור, למשל: זיהוי הארבה (המותר לאכילה), השליו והפסיון, שחיטת ג'ירפה, זיהוי שמונת השרצים המטמאים ועוד. רובם המוחלט של הזיהויים שהוא הציע, עומדים במבחן הביקורת המדעית. היה לו קשר הדוק עם האקדמיה ותכתובת עם חוקרים בעולם שסמכו מאוד עליו ועל המומחיות שלו בנושא כשרות בעלי חיים. ד"ר זהר עמר כתב במאמרו: "על עקרונות אחדים בשיטתו של הרב יוסף קאפח בזיהוי צמחים וענייני ריאליה", שהרב היווה עבורו מקור מדעי בכל מחקריו בענייני הריאליה, כמו למשל, לעניין הפקת סבון מצמחים בתימן.

פעם הראה הרב לנכדו ציור של צבי וקבע כי הצייר לא מדייק במלאכתו. תמה הנכד כיצד הוא יודע זאת. הסביר לו הרב שאופן התקדמותן של החיות הטהורות שונה מזה של הטמאות, ובציור צויררה חיה טהורה שהליכתה כשל חיה טמאה.

הכרת סגולות כל שיח וכל עץ עזרה לרב יחיא, סבו של הרב קאפח, ברעב הגדול שהיה בתימן בשנת תרס"ה 1905. רוב חכמי העיר צנעה נספו ברעב, אך הרב יחיא, סבו של הרב קאפח, ניזון מכל העשבים

שהיה בקי בהם ובסגולותיהם הבריאות, וכך עלה בידו לשרוד. נכדו, הרב קאפח, הלך בדרכו, ואחד החיבורים שהשאיר אך לא הספיק להוציא לאור, הוא מדריך מפורט לזיהוי כל הצמחים הנזכרים במשנה. כמו סבו, הוא הצליח להעשיר את תפריט המשפחה בימי הצנע. בנו אריה מספר, שהם היו נוהגים לצאת לשדות ולקטוף עשבי בר אכילים, כגון: רגלית הגינה, צנון הבר וחלמית. את העשבים הללו הם אכלו כסלט, כקציצות או כמאכל מבושל.

עשבי הבר כצמחי מאכל

⊕ הפעילות

אפשר לספר לילדים שבתקופת ראשית מדינת ישראל, לא היה מספיק אוכל בארץ, והאנשים היו מאוד רעבים. הרב קאפח, שהכיר את כל צמחי השדה, ידע אילו עשבים מזינים מותר לאכול. הוא למד זאת מסבו ולימד זאת לבנו. ניתן לשאול את הילדים איך נזהה את הצמחים האלה, ולאחר מכן להסתכל בספרים, באינטרנט וכמובן לצאת לסיור כדי לגלות את הצמחים בטבע. באתרי אינטרנט אפשר למצוא מתכונים מגוונים לעשבים אלה.

⊕ רגלית הגינה

רגלית הגינה הוא צמח חד-שנתי שרוע, שפורח מפרבר עד ספטמבר. הוא צומח כמעט בכל מקום, בעיקר באזור מואר בשמש. זהו צמח ירוק ובשרני. לפרח חמישה עלי כותרת צהובים. האבקנים מגיבים למגע - נסו ותראו! הפרח נפתח רק בבוקר, ושעותיו ספורות - עוד באותו יום הוא נובל.

לרגלית הגינה יש ערכים תזונתיים רבים. היא אחד מהמקורות הצמחיים הטובים ביותר לאומגה 3. היא מכילה כמות גבוהה של חלבונים ואשלגן. משתמשים ברגלית כצמח מרפא למחלות שונות. באזורים בהם מקובל לאכול את הרגלית, שכיחות מחלות הסרטן ומחלות לב נמוכה, כנראה בזכות הכמויות הגדולות של חומצת השומן אומגה 3 הנמצאות בה.

הרגלית נזכרת במשנה בשמה מספר פעמים. אבותינו נהגו לאכול אותה טרייה ומבושלת: "אוכלין ברגילה עד שיכלו סנריות מבקעת בית נטופה" (משנה שביעית ט, ה). שמה העברי והערבי, שמשמעותו רגליים, ניתן לה כנראה, משום שגבעוליה זוחלים על האדמה בעזרת עליה וגבעוליה שצורתם מזכירה רגליים.

⊕ חלמית (חוביזה)

חלמית מצויה היא צמח חד-שנתי הפורח מפרבר עד יוני. הצמח גדל בגינות ובצדי דרכים במרכז הארץ ובצפונה. הפרחים הם בעלי חמישה עלי כותרת ורודים ואבקנים רבים. הפרי נראה כעוגה פרוסה לפרוסות, ובמרכז חרוט בולט.

העלים והפרי אכילים - חיים או מבושלים. יתכן שמכאן נגזר שמו, שכן, **חלמית** היא לחם בשיכול אותיות, ובערבית חוביזה - שמשמעו לחם. החלמית מזינה מאוד, ועשירה בויטמין A (פי 12 מהגזר!). ברפואה הטבעית ובנטורופתיה נעזרים בה.

שימו לב! לאחר זיהוי וודאי של הצמחים, יש להפריד את העלים מהגבעולים העבים, לשטוף היטב מחרקים, על ידי השרייתן מספר דקות במים, והסתכלות מדוקדקת על העלים. זאת גם ההזדמנות ללמד את הילדים על איסור אכילת חרקים.

להכנת הסלט, אפשר לערבב את העלים עם ירקות שונים, זיתים, גבינה מגוררת בלוויית רוטב משמן, לימון ומלח. אפשר גם להכין חביתת ירק, קציצות או תבשיל. לשם כך יש תחילה לחלוט את העלים במים חמים ולאחר מכן לטגנם.

"לב לדעת" למידה משמעותית

פתיחה

בשנים האחרונות אנו זוכים להעמיק בחמ"ד את התכנית: "לב לדעת" - ידע מצמיח חינוך". תוכנית זו מבקשת ליצור אהבת למידה, סקרנות ולמידה משמעותית, המצמיחה ומקדמת את הלומד.

את המושג "לב לדעת", בהקשר לתוכנית של למידה משמעותית, לבטח לא הכיר הרב יחיא, סבו של הרב קאפח, שחי בתימן לפני כמאה שנה. אך הוא הצליח לפתח דרכים מגוונות להוראה וללמידה, כדי להשיג למידה שלמה, המחברת אל לבו של הלומד, ומשפיעה על חייו. על אופן הלימוד של סבו, מספר הרב קאפח בספרו "הולך תמים":

סבי פיתח בי את חוש הסקרנות לידע כל דבר הנקרא בדרכי. חוץ מן הלימודים הרגילים - מקרא, משנה, כתיבה, עשיית הקולמוס, עשיית הדיו, שרטוט וגם ידיעות הטבע - לימד אותי, ובעיקר חיבב עלי לימוד אסטרונומיה, ידיעת כתב ולשון ערבית. כל זה בהיותי עול ימים... תפישת העולם שלו היתה: למד היטב, חקור והשכלת!

הבדיקה והחקירה העצמית האופייניות לרב יוסף קאפח, הן פרי חינוכו ועידודו של סבו, הרב יחיא, שסבר שדברים שהילד שומע בגיל קטן נקלטים היטב, ולכן צריך להרבות בשיחה עמו. ואכן, הסב הקדיש מזמנו היקר לשיחות עם נכדו, התייחס להערותיו והשתדל למצוא מענה לשאלותיו. כשהיתה הסבתא מתלוננת על שובבותו של הנכד, היה עונה, כי הוא עדיין צעיר ונפשו כמהה לשעשועים.

הרב יחיא חינוך את נכדו ללמוד בדרך חווייתית של חקירה, בדיקה עצמית והכרת המציאות מקרוב ובצורה מדוקדקת, כך שרשמייה ניטעו עמוק בתודעתו של תלמידו. למשל, הוא הניח תרנגולת על עשרים ואחת ביצים, ובכל יום שבר ביצה כדי להראות לנכדו את שלבי התרוממות האפרוח. בדרך זו הטמיע בו סבו את הרצון לחקור ולהכיר מקרוב את המציאות, דבר הנדרש מכל תלמיד חכמים. דבר זה גם עזר לו להבין מבחינה הלכתית מתי מתחיל להתרקם דם הביצה.

חינוכו של סבו נתן ברב קאפח את אותותיו, והוא השקיע תמיד בלימוד ובמחקר בנושא שבו היה עוסק. הוא אימץ דרך חיים דקדקנית וקפדנית, המבקרת ובדוקת בצורה ניסיונית כל דבר שניתן. למשל, היתה לו תיבה שהחזיק בה מיני שרצים שונים שאסף, ביניהם, סוגים שונים של עקרבים ועכבישים. בתיבה הכין דפנות זכוכית שהפרידו בין המינים השונים. כדי ללמוד על התנהגותם של השרצים אלה עם אלה, היה פותח דופן אחת, כך ששני המינים היו מתערבבים, והוא יכול היה לצפות בהתנהגותם.

גם כשגדל והיה לצורף, לא הסתפק הנער יוסף במה שלימדו סבו. הוא נהג להתבונן בבעלי מקצוע אחרים על מנת ליישם את שיטות העבודה שלהם בתחום הצורפות. למשל, את שכלול כדורי הכסף הוא למד מצפייה בסנדלר.

לימים, כשהיה הבחור יוסף לרב, הוא לימד את שיעוריו כך שהיתה יראת כבוד, לא רק לרב המלמד, אלא גם ללימוד עצמו. בדרכו המיוחדת הצליח לגרום לציבור להבין את היצירה הנידונה. הרב שחי וחווה את הטקסטים שלימד, הצליח להעביר את חיותם של הטקסטים העתיקים אל התלמידים. כשלימד הלכות ספר תורה הביא יריעה קטנה ודקה של קלף לבן, שאפשר לכתוב עליה ספר תורה אשר יתאים לנשיאה ביד, כפי שמלך ישראל מצווה לשאת עמו. בעת לימוד הלכות שחיטה הביא ריאות להמחשה. בנושא לחם הפנים, הוא סיפר כיצד ניסה לשדל אופה ותיק לעזור לו למצוא את ההרכב הנדרש לאפיית לחם הפנים לפי ההלכה, כך שיהיה בגובה טפח, יישאר גמיש ויחזיק מעמד שבוע ימים כראוי.

גם כאב וכסב הוא נהג לאתגר את משפחתו. כשהיתה להם שאלה בנושא תורני, הוא הפנה אותם לספרים המתאימים, ורק אחר כך דן איתם בנושא. עם הנכדים הצעירים הוא אהב להתפלפל בנושאים שונים, כמו - האם לזבוב יש נעליים...

הכנת תרופות מצמחי מרפא

בגן הממ"ד "רננים" שבטבריה, שוחחה הגננת כוכבה דיין עם ילדי הגן על צמחי מרפא, על פי תורת הרפואה של הרמב"ם (שקברו נמצא בעירם). בעקבות השיחה הם החליטו לייצר תרופות מצמחי מרפא, בשיתוף הסבות הגדולות של ילדי הגן. במשך השנה הם עסקו בגידול ובהכרה של צמחי תבלין והשימוש בהם בפעילות רב-תחומית: חינוכית, אוריינית, מתמטית ומדעית.

בסתיו הם זרעו ושתלו בגינת הגן. התהליך החקלאי לווה בהשערות, בשאלות ובבדיקה. למשל, הילדים תהו לאן נעלמו זרעי הגזר שהם זרעו וחשבו יחדיו מה לעשות כדי לשמור על אלה שנותרו בשטח. תוך כדי המעקב אחר השתילים הרכים, נוצר ליכוד רגשי וחברתי בין הילדים בשל הצלחת המשימה והשמחה שבאה בעקבותיה. הילדים למדו להכיר את הצמחים וראו כיצד הפרח הופך לפרי.

בעונת החורף כבר היו צמחי התבלין מוכנים לקטיף, והם יצרו קשר עם דור העבר במסגרת "עבר מצמיח עתיד". הילדים העבירו קלסר של "תרופות מצמחי מרפא" בין הסבות הגדולות וביקשו מהן לכתוב מתכון או סגולה מצמחי מרפא.

בעבר היו צמחי המרפא אמצעי טיפולי נכבד ועיקרי ברפואה, וגדולי הרופאים, כמו הרמב"ם, השתמשו בהם. אפשר להשתמש בכל חלקי הצמח בהתאם לחומרים הפעילים שבו, וזאת בכמה דרכים: חליטה, משרה, הרתחה, מיצויים אלכוהוליים ומשחות. הכנת תרופות מצמחי מרפא נעלמה כשלמדו לבודד במעבדות חומרים מסוימים מצמחים ולייצר חומרים אלו בצורה סינתטית.

הילדים השתמשו בצמחי התבלין לשתיית תה. הם טעמו תה בטעמים של נענע, לואיזה, שיבה ולימונית, ובטבלה כתבו איזה תה כל ילד מעדיף לשתות. בתקופה זו הם ביקרו בבית בד ובחוות תבלינים כדי להעמיק ולהרחיב את היריעה. לאחר מכן הילדים כבר היו מומחים בנושא, והם הכינו ערכה מעשה ידיהם ליום המשפחה: סבונים מרוזמרין, ערכת עיסוי מרוזמרין, שמן שקדים, ממרווה וחליטת צמחי תבלין. ההורים הוזמנו לערב במ"ה שכלל הרצאה של נטורופת, בנושא: "צמחי תבלין בסביבה הקרובה על פי הרמב"ם". הערב היה מהנה מאוד והשאיר טעם של עוד, תרתי משמע...

הגננת הכינה חוברת "צמחי מרפא" שבה נכתבו הסגולות שנאספו מהסבות הגדולות והילדים ציירו ציורים. כל ילד קיבל לביתו חוברת ושמח בה מאוד.

ביזומה ברוכה אחת חברו יחדיו חקלאות וטכנולוגיה, חקר והתנסות, עשייה חברתית וקשר בין דורי.

ג. ערנות, בחירה וחבורת הלומדים

אחת הדרכים שכמעט תמיד מביאה לערנות, היא יצירת מעורבות באמצעות פעילות של הילד. ערנותו והתעניינותו של הילד בלמידה עולה בהתאמה ישירה לרמת פעילותו במגוון רחב של יכולות וחלקי אישיות (קשב, חשיבה, הבעת דעה, רגש יצירה).

כדי להגביר את הערנות והמעורבות של הילדים, טוב לתת להם בחירה בשלבים שונים של הלמידה. לרוב יבחר הילד נושא שמעניין אותו ואופן למידה שמתאים לו, יחקור את התחום הנלמד ויצור בו. השפעה על חוויות הלמידה המשמעותיות והעמקת המסר יש גם לחבורת הלומדים. זה בא לידי ביטוי בקשר בין הלומדים, בהקשבה לדעות המגוונות והסיוע זה לזה.

ד. יצירה ושאיפה לשיא

הפעלת כישורים שונים במהלך ההוראה, וגיוון ההוראה, מגרים תחומי עניין המצויים אצל הילדים, ויכולים ליצור למידה משמעותית, כגון - למידה תוך עשייה ויצאה לטבע. יש ילדים שזקוקים לרגעי שיא, היוצרים הנעה פנימית, כגון - הצגת פירות הלמידה בתערוכה, בהצגה וכו'.

ה. שאלות המעוררת קשר ומפגש

אחד הדברים החשובים ביותר בלמידה, הוא לעורר את הילדים לשאול שאלות. גם שאלותיה של הגננת משמעותיות, וחשוב שהן תהיינה מעוררות חשיבה, ושיינתן מספיק זמן לחשוב עליהן. מדובר בשלושה סוגים של שאלות:

- שאלות המעוררות קשב, עניין וסקרנות.
- שאלות המעוררות מפגש, שהן שאלות של ידע, הבנה וניתוח, המקשרות את עולמו של הילד לנושא ויוצרות קשר של הזדהות, נקיטת עמדה ומסר.
- שאלות המעודדות את הפנמת הנלמד.

ו. משוב ושיקוף

על ידי המשוב, משקפת הגננת לילד את אמירתו ביחס לנאמר, ומאתגרת אותו להמשיך למידה, חשיבה והפנמה. המשוב מסייע לכך שמטרות הלמידה ושיטת הלמידה לא יוותרו כהצהרות, אלא יבואו לידי ביטוי בלמידה.

לאורו של הרב

השנה אנו הולכים לאורו של הרב יוסף קאפח. את אחת התכונות הבולטות של הרב - אופן הלמידה וההוראה שלו - נוכל לאמץ לדרך ההוראה שלנו.

למידה משמעותית מתאימה מאוד להווי של הילדים בגן הילדים, מכמה סיבות:

- הילד בגיל הרך סקרן ותאב למידה.
- הלמידה בגן נעשית תוך כדי התנסות ומעורבות במסגרת פעילות גומלין חברתית.
- בגן הילדים יש מרחבי למידה שונים וכך הילד יכול ללמוד באופנים שונים.
- בגן הילדים יש אקלים חיובי תומך.

בדרך כלל, גננות מלמדות באופן טבעי בדרך של למידה משמעותית, כי הן נוכחות לדעת שרק באמצעות למידה שכזאת, הילד חווה את הלמידה, מעבד אותה והיא הופכת להיות חלק מאישיותו. משוב מידי ללמידה מבורכת שכזאת זוכות הגננות לקבל מההורים. פעמים רבות, הורים מספרים לגננת בהתפעלות רבה על תובנות בהם שהילד מתחלק עמם בשובו מהגן, או על שינוי מבורך בהתנהגות הילד שנובע מחוויה שעבר בגן.

מהי למידה משמעותית?

למידה משמעותית היא תהליך אישי של הבניית ידע, שבמהלכו הלומד מעורר שאלות, מאתר מקורות מידע, מעבד מידע ויוצר ידע חדש הרלוונטי לו, בהקשר של יחסי הגומלין (מתוך: "אבני דרך ללמידה משמעותית", משרד החינוך במהדורה אינטרנטית).

כיצד ניתן לפתח ולחולל למידה משמעותית בגן?

הספר "לב לדעת" - לקראת למידה משמעותית, שכתב ד"ר משה וינשטוק, הוא ספר שנועד להטמיע את תוכנית "לב לדעת" בקרב צוותי החינוך. אפשר לראותו באתר "לב לדעת" של המינהל לחינוך דתי. באתר זה אפשר למצוא גם מאמרים מרתקים, מערכי שיעור, סרטונים המעוררים חשיבה, אפשרות לשאילת שאלות ועוד.

להלן "טעימה" מתוך הספר "לב לדעת" - לקראת למידה משמעותית:

כדי להביא ללמידה העוסקת בארבע מטרות ההוראה - רכישת הידע והמיומנות, פיתוח החשיבה והסקרנות, הצמחת אישיותו ויכולותיו של הלומד ופיתוח ערכיו - מוצעים מספר מחוללי למידה משמעותית, המתאימים לגן הילדים:

א. הגננת

אישיותה של הגננת, ההשראה שהיא משרה סביבה, אהבת הלמידה שלה ואהבתה את הילדים הן מפתח מרכזי ללמידה משמעותית. גננת ה"חיה" את תוכני הלמידה, מעבירה את התלהבותה לילדים. כמו כן, חשוב שלגננת יהיה אמון בדרך שלה, בילדיה ובתהליך הלמידה.

ב. תוכני הלמידה וחיבורם לחיים

יש משמעות רבה לתוכני הלמידה ולאופני ההוראה. לאחר בחירת התכנים צריך לבנות את המפגש מבחינה קוגניטיבית, רגשית ונפשית. רצוי לבחור בתחום ידע הקשור לחיי הילד בגיל הרך, על מנת ליצור קשב והיענות. על הגננת להכיר את ילדי הגן, את הנושאים הממלאים את חייהם, ואת הצרכים והמוטיבציות המניעים אותם. מתוך הבנה זו היא תוכל למצוא צוהר לחיי הילד.

תיאטרון בובות "נזמות חן" שמח להציג:

בית הפלאים

הצגה לילדים
על הרב יוסף והרבנית ברכה קאפח זצ"ל

הצגה פנימית וחורוזית
בשיתוף בילדים
עם הדמויות הנבחרות
של התמוז
לשנת תשע"ז

נפגוש את עולם התורה של הרב ומפגל הדסר של הרבנית,
סיפור חייהם המרגש, העלה מהנזן והחיים העשירים בארץ ישראל
משחק: חן בן מ"ז | תיאוב בובות: לריסה חמד | תחביב ומוזיקה: נבלות בן מ"ז

להזמנת הצגות ופנימיות
חן בן מ"ז | 052-5951665 | 10@gmail.com | gumathen

תאטרון "קסם של סיפור" מתכנן להציג:

כאן גרים : תורה ומעשים טובים

הצגה אודות הרב והרבנית קאפח זצ"ל,
דמויות המופת של החמ"ד לשנת תשע"ז

כסופים לארץ ישראל,
עלייה מרובת תלאות,
חיים לאורה של תורה,
תוך נתינת אדירה

הרב והרבנית קאפח,
זכות היא לנו ולילדינו לצמוח לאורם.

בסיפור שיר ותנועה,
תלבושות סגנוניות ותפאורה מרהיבת,
יכרו הילדים את הרב והרבנית
ההצגה מבוססת על תכנית הלמודים,
מוותאמות במיוחד לילדי כיתות היסוד והגנים,
"יחודה של ההצגה הוא במהותה:
"מצגים בצורתא" – הצגה בשיתוף קהיל.

לפרטים נוספים:
גלית שמר, תיאטרון "קסם של סיפור"
0528813053
דוא"ל: q_sheemer@017.net.il

זיכרון לברכה

בְּשִׁבּוּכְתָּךְ מִסְתַּיֶּמֶת
מִהֶבְהִבוֹת בֵּי עֵינַיִם שֶׁל שַׁבָּת
וְזִכְרוֹן הַמָּלִים:
"יִגְבְּרְךָ גִּבְרָתְךָ, יֵא בְנֵי" (*).
מַעֲלָה לְחִישַׁת אָמֵן
יְתוּמָה עַל שִׁפְתֵי
הֵן לְבִי כִּהֵן עַל דּוֹכֵנְךָ
כָּאֵן בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מָטָה
לֹא יַעֲזוּ לְהַפִּיר מִצֻּתְךָ,
יִתְגַּבֵּר וַיִּלָּךְ,
אִם כְּאֲנוּס עַל־פִּי הַדְּבוּר
אוֹ כִּהוֹלֵךְ שְׁבִי אַחֲרֶיךָ
כֶּךָ אוֹ כֶּךָ לֹא יַעֲשֶׂה
תְּפִלָּתְךָ מֵאֲמֶשׁ
בְּרֹכָה לְבִטְלָה.
אֲבִיבִית לוֹי־קֶאפֶח

קִנְיֵינְךָ אֶסֶף
מִעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים
אֶל בֵּין הַמָּצֻרִים
יַעֲרֻמוּ בְּצֻרוֹ
עַל הַסֵּף יֵאמֹר:
"בְּמַלַּח פֶּתוֹ
וּמִימֵי בְּמִשׁוּרָה
פֶּתַח!
כִּי בֶן־דָּוִד בָּא
לְלַחֵשׁ לַסֵּנִיגוֹר".
אֲבִיבִית לוֹי־קֶאפֶח

פרסום ההצגות אינו בבחינת המלצה. כדאי לראות את ההצגה לפני שחומרים אותה, ולבדוק אותה תוך שימת לב לשיקול דעת פרומי.

